

KUZEY KIBRIS'TA SİYASAL PARTİLERİN AVRUPA SÖYLEMLERİ

Rapor

Yakın Doğu Enstitüsü

Yazar

Dr. Mustafa Çıraklı

Bu çalışmada yer alan görüşler yazarlara ait olup Yakın Doğu Üniversitesi'nin kurumsal görüşü değildir.

Yakın Doğu Enstitüsü Raporları No: 10

Mart 2018

Yakın Doğu Enstitüsü (YDE)

Near East Institute (NEI)

YDE Raporları No: 10

Editörler :

Doç. Dr. Umut Koldaş (Yakın Doğu Enstitüsü Müdürü)
Yrd. Doç. Dr. Mert Baştaş (Yakın Doğu Enstitüsü Müdür Yrd.)
Öğr. Gör. Erdi Şafak (Yakın Doğu Enstitüsü Dış İlişkiler Koord.)

Copyright @ Yakın Doğu Üniversitesi 2017

Tüm Hakları Saklıdır.

Birinci Baskı

ISBN: 978-605-9415-28-6

Kütüphane Katalog Bilgileri

Kuzey Kıbrıs'taki Siyasal Partilerin Avrupa Birliği Söylemleri

Rapor

Yakın Doğu Enstitüsü Yayınları

Yakın Doğu Üniversitesi Matbaası Lefkoşa/KKTC

Tel: 0392 680 2000 - 321.

Yakın Doğu Enstitüsü (YDE)

Near East Institute

Yakın Doğu Üniversitesi Büyük Kütüphanesi, Ofis: 50

Yakın Doğu Bulvarı PK/99138

Lefkoşa/KKTC

Tel: 0392 680 2000 -532.

<http://yde.neu.edu.tr/>

İÇİNDEKİLER:

1. Giriş	1
2. Kıbrıs sorunu ve AB üyelik Süreci	2
3. Avrupa'nın Araçsallaştırılması: Kuzey Kıbrıs örneği	13
3.1. Açık Avrupa.	17
3.2. Ulusal Temelli Avrupa.	22
3.3. İdari Temelli Avrupa.	25
4. Sonuç.....	32
KAYNAKÇA	34
Ek 1. KKTC Milletvekili Seçimleri (1976-2018).....	39
Ek 2. Siyasi Parti Tarihçeleri	40

KUZEY KIBRIS'TA SİYASİ PARTİLERİN AVRUPA SÖYLEMLERİ

Giriş

On yıllardır süren Kıbrıs Sorunu'na çözüm arayışlarında 2004 yılı tarihi bir dönemeç olarak kabul edilmiştir. Dönemin Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Kofi Annan'ın inisiyatifi ile hazırlanan, iki toplumlu ve iki bölgeli, federal bir devlet öneren çözüm planı, Ada'nın iki kesiminde aynı anda referanduma sunulmuş, Kıbrıs Türk toplumu yüzde 65 ile planı onaylarken, Kıbrıs Rum toplumu yüzde 75 ile hayır demişlerdir. Bu sonuca karşın adanın resmi yönetimi olarak kabul edilen Kıbrıs Cumhuriyeti, referandum tarihinden bir hafta sonra, 1 Mayıs 2004'te Avrupa Birliği (AB) üyesi olmuştur. Yasal olarak AB üyeliğinin Kıbrıs'ın tümü için geçerli olmasına ve Kıbrıslı Türklerin de yurtdışında Avrupa Birliği vatandaşlık haklarına sahip olmalarına rağmen adanın bölünmüşlüğü'nün devamından dolayı uygulamada sadece Kıbrıslı Rumlar tarafından kontrol edilen Güney Kesimi, AB müktesebatına tabi tutulmuştur. Diğer taraftan, adanın Kuzey tarafında AB giriş anlaşmasının eki olan "10. Protokol" ile askıya alınan AB müktesebatının uygulanması için Avrupa Komisyonunun önerisi ve buna bağlı Avrupa Konseyi onayı gerekmektedir.

Bütün bunlara rağmen, 2004 yılından başlayarak Kuzey Kıbrıs'ta uzun vadede toplum nezdinde ve siyasi anlamda iz bırakabilecek bir "Avrupalılaşma" süreci yaşanmaktadır. Bu bağlamda AB Kuzey Kıbrıs ile çeşitli tüzükler ("Mali Yardım Tüzüğü" ve "Yeşil Hat Tüzüğü") aracılığıyla maddi ve teknik bir ilişki kurmuş ve KKTC makamları tarafından yürütülen AB uyum çalışmalarına teknik destek sağlamıştır. Bununla birlikte "Avrupa" ve "Avrupa Birliği" referanslarına gerek siyasal parti söylemlerinde, gerek ise hükümet programlarında sıkça karşılaşmak mümkündür. Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'ın "Avrupalılaşma" süreci Kıbrıslı Türk ana akım siyasi partilerin "Avrupa" ve "Avrupa Birliği" söylemleri bağlamında incelenecektir. Çalışmanın amacı siyasi partilerin Kıbrıs'ın AB üyeliği üzerine yürüttükleri söylemler aracılığıyla inşa etmekte oldukları farklı Avrupa vizyonlarını incelemektir. Kıbrıs sorununun devam ettiği bir süreçte, siyasi partilerin "Avrupa" söylemleri farklı siyasi ve ideolojik mücadeleler tarafından araçsallaştırılmıştır. Böylece çalışma Kıbrıs Türk toplumunda "çözüm", "barış", "egemenlik" ve "vatandaşlık" gibi diğer bağlantılı olguların da daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda, çalışmada Eleştirel Söylem Analizi (*Critical Discourse Analysis*) metoduyla siyasi partilerin basın yoluyla yapılan açıklamaları, seçim bildirgeleri, seçilmiş hükümet programları ve seçilmiş politikacılarla Avrupa ve AB üzerine yapılmış mülakatlar incelenmektedir. Çalışma, Kuzey Kıbrıs'ta Avrupa ve AB üzerine yapılan tartışmaların aynı zamanda kolektif kimlik üzerine yapılmakta olan tartışmalar olduğunu ve farklı ideolojik repertuarlardan beslendiğini göstermekte, ancak farklılıklarına rağmen son yıllarda gerek sağ gerek sol söylemlerin örtüştüğü, "İdari temelli Avrupa" söyleminin geliştiğini vurgulamaktadır.

Siyasi söylemlerde Avrupa'yı değerlendirirken Kıbrıs'ın Avrupa Birliği üyelik sürecini incelemek de önemli çıkarımların yapılabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu nedenle çalışmaya bu sürecin kısa bir değerlendirmesi ile başlanmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Kuzey Kıbrıs siyasi tarihinde "Avrupa" ve "Avrupa Birliği" olgularının parti söylemlerine etkileriyle, özellikle 2004 referandumundan günümüze yaşanan gelişmelerin "Avrupa" söylemlerine etkileri detaylarıyla analiz edilmiştir.

2. Kıbrıs sorunu ve AB üyelik süreci

Kıbrıs Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği¹ arasındaki ilişki, 19 Aralık 1972 tarihinde imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren "Topluluk ile Kıbrıs Arasında Bir Ortaklık Kuran Anlaşma" çerçevesinde gelişmiştir. Ortaklık anlaşmasının (*association agreement*) yürürlüğe girmesinin ardından ve yapılan çeşitli hazırlıkların tamamlanması ile Kıbrıs, 19 Ekim 1987 tarihinde Topluluk ile "Gümrük Birliği Anlaşması" imzalamış, bu anlaşma 1 Ocak 1988 tarihinden itibaren uygulamaya konmuştur. 1990'daki tüm ada adına yapılan üyelik başvurusunu Avrupa Birliği Komisyonu, Haziran 1993 tarihinde Konsey'e vermiş olduğu görüşte başvuruyu uygun bulmuştur. Buna ek olarak, AB Komisyonu'nun 30 Haziran 1993 tarihinde açıkladığı görüşte, "[...] çözüm yönünde bir ilerleme kaydedilmemesi halinde, iki tarafın tutumları göz önünde bulundurularak, Kıbrıs'ın AB üyeliğinin 1995 yılında yeniden değerlendirilmesi [...]"² öngörülmüştür. Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye ise bu başvurunun hukuki temelden yoksun ve geçersiz olduğunu savunmuşlardır.³ Bu bağlamda KKTC kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumun siyasi eşitliğine dayalı bir yapı olduğunu

¹ Bu dönemde Avrupa Topluluğu (AT) olarak adlandırılan bütünleşme, 1993 yılında Avrupa Birliği (AB) dönüşmüştür.

² "Commission of the European Communities, The Challenge of Enlargement. Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership, OJEC Supp., Cilt 5, No 93.

³ "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Avrupa Birliği'ne Üye Olabilir Mi? Hukuki Durum ve Siyasi Değerlendirmeler", *Avrupa Birliği Bilgilendirme Serisi*, Türkiye – AB Karma Parlamento Komisyonu, No 3, Haziran 2001.

dolayısıyla Kıbrıs Türk toplumunu temsil etmeyen Kıbrıs Rum Yönetiminin iki toplum adına üyelik başvurusunda bulunamayacağını belirtmiştir.⁴ İlerleyen süreçte de sıklıkla bu argümanı dile getiren KKTC yetkilileri ve Türk hükümetleri ayrıca bir çözüm bulunsa bile Türkiye'nin üyeliği gerçekleşmeden Kıbrıs'ın üye olamayacağını vurgulamıştır.

1994 yılında gerçekleşen Korfu zirvesi Kıbrıs'ın AB üyelik sürecinde kritik bir öneme sahiptir. Kıbrıs Türk tarafının ve Ankara'nın yukarıda belirtilen itiraz ve eleştirilerine rağmen, Güney Kıbrıs'ın üyelik başvurusunda bulunmasının ardından ve bununla eş zamanda gelişen Türkiye-AB ilişkileri doğrultusunda, Avrupa Konseyi 1994 Korfu Zirvesinde Kıbrıs'ın başvurusu ile ilgili gelişmelerin değerlendirilmesi ve AB'ye kabul edilmesi için müzakerelerin hızlandırılması yönünde karar alınmıştır.⁵ Burada belirtilmesinde fayda olan önemli bir husus da Avrupa Birliği'nin genel anlamda çatışmalara çözüm üretme potansiyelidir. AB-Türkiye Gümrük Birliği müzakerelerinin ve bu bağlamda Yunanistan'ın veto tehdidi ile üretilen bu karar, Kıbrıs'taki fiili durumun ve genel olarak ihtilafların üye devletlerin doğrudan müdahil olması durumunda AB'nin bölgesel ihtilafları çözme potansiyelinin nasıl etkilenebileceği noktasında kayda değer bir örnek teşkil etmekle birlikte bunun nedenleri ve sonuçları başka bir yazının konusu olacaktır.

Nitekim 1997 yılında Lüksemburg'da toplanan AB Zirvesinde, fiilen bölünmüş bir adayı temsil eden Kıbrıs Cumhuriyeti'ne, katılım müzakerelerine başlama kararı verilen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden farklı yönde bir tutum sergilenmemiş ve beş ülkenin yanı sıra Kıbrıs ile de üyelik müzakerelerinin başlatılması yönünde karar alınmıştır. Aynı zamanda 12-13 Aralık 1997 Lüksemburg AB Konseyi Zirvesi'nde, Türkiye'nin adaylığının teyit edilmemesi üzerine, Türkiye'nin tepkisi AB ile siyasi ilişkiler askıya almak olmuş⁶ ve buna ek olarak, BM çerçevesinde gerçekleşen çözüm müzakereleri de tıkanmıştır. Yine aynı yıl, Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye ortak açıklamasında iki ülke arasında tam bütünleşme sinyali vererek KKTC-Avrupa ve Türkiye-Avrupa ilişkilerini daha da germiştir.⁷

⁴ Rauf Denктаş, *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi*, Ankara, HD Yayıncılık, 2001.

⁵ Neill Nugent, "Cyprus and the European Union: A Particularly difficult membership application", *Mediterranean Politics*, Cilt 2, No 3, 1997, s. 53-75.

⁶ "Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının AB Lüksemburg Kararı ile ilgili açıklaması", 14 Aralık 1997, http://www.mfa.gov.tr/kuzey_kibris-turk-cumhuriyeti-hukümetinin_-ab-luksemburg-kararlari-hakkindaki-aciklamasi_-14-aralik-1997.tr.mfa (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁷ "Türkiye Cumhuriyeti – Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ortak Açıklaması", 20 Temmuz 1997, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti---kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti_ortak-aciklamasi_-20-temmuz-1997.tr.mfa (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

Türkiye, zirve sonunda alınan kararlar nedeniyle ilişkileri askıya aldı

AB ile yol ayrımı

Lüksemburg zirvesinin değerlendirildiği Bakanlar Kurulu toplantısından sonra açıklama yapan Başbakan Mesut Yılmaz; zirve bildirisinin Türkiye açısından "kabul edilemez" olduğunu belirterek AB ile siyasi diyaloga girilmeyeceğini, ilişkilerin geliştirilmesinin, birliğin yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olduğunu, Yunanistan ve Kıbrıs meselelerinin AB ile müzakere edilmeyeceğini söyledi.

Avrupa Birliği'nin genişleme ile ilgili kesin kararını verdiği Lüksemburg zirvesinde "adaylık" statüsü dahi alamayan Türkiye, birlikte ilişkilerde soğukluk yaşanmasının kaçınılmaz olduğunu bildirdi. Türkiye, Avrupa Birliği ile insan hakları, Kıbrıs ve Türk-Yunan sorunları gibi siyasi konuların görüşülmeyeceğini belirterek gümrük birliği ve ekonomik ilişkilerinse sürdürüleceğini kaydetti.

12 Mart'ta Londra'da yapılacak olan Avrupa Konferansı'na davet edilmelerine rağmen bu koşullarda davetin önemini kalmadığını söyleyen Mesut Yılmaz, Avrupa ülkeleriyle ikili ilişkilerin her alanda süreceğini belirtti. Yılmaz, öteki aday ülkelere gösterilen iyi niyetin Türkiye'ye gösterilmediğini, Türk-Yunan sorununun sadece Türkiye'nin çabası ile çözülmeyeceğini, Yunanistan'ın da aynı çabayı göstermesi gerektiğini söyledi.

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) - Avrupa Birliği'nin (AB) "tam üyelik perspektifi ve adaylık statüsü" vermediği Türkiye, birlikte siyasi ilişkilerini askıya aldığı açıklandı. Başbakan Mesut Yılmaz, Türkiye'nin, AB ile "Kıbrıs, Türk-Yunan sorunları, insan hakları ve demokratikleşme" gibi konuları birliğin dayattığı önkoşulları kaldırma süreci görüşmeyeceğini kay-

detti. Yılmaz, "Bu yaklaşım ve zihniyet değişmedikçe, ilişkilerimizin yapıcı ve çok yönlü bir diyalog içinde geliştirilmesi beklenemez" dedi. Avrupa ülkeleri ile ikili ilişkilerin her alanda sürdürüleceğini de belirten Yılmaz, AB'nin "bataklı ve sakıncalı yolda ısrar etmemesi"ni göstermesi gerektiğini söyledi. Türkiye-AB arasında 1963 yılında

imzalanan Ortaklık Anlaşması ile başlayan siyasi ilişkiler, Lüksemburg zirvesinde Türkiye'ye yönelik alınan olumsuz kararlar nedeniyle askıya alındı. Türkiye, bu kararları Başbakan Mesut Yılmaz aracılığıyla dünyaya duyurdu. Başbakan Yılmaz, din Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile bir araya geldikten sonra Bakanlar Kurulu'nu toplayarak AB'ye verilecek yanıt konusunda kabine üyelerini bilgilendirdi.

Yılmaz, daha sonra bir basın toplantısı düzenleyerek, Türkiye'nin resmi yanıtını iletti. Yılmaz, toplantının başında Lüksemburg bildirisinde, AB'nin, "genişleme sürecinde Türkiye'ye yer verilmesi, Türkiye'nin AB'ye katılmasına yönelik bir Avrupa stratejisi geliştirilmesi, aday niteliği taşıdığına ortaya çıkması"

konularında olumlu bazı unsurlara yer verdiğini kaydetti. Yılmaz, ancak metnin şu nedenlerden dolayı kabul edilemeyeceğini de söyledi. 1- Türkiye, öteki aday ülkelerle aynı çerçevede, aynı iyi niyetli yaklaşım- la ve objektif kısıtlara göre değerlendirilmemiştir.

■ Arkası S. 15, S. 4'te

Cumhuriyet, 15 Aralık 1997.

Diğer taraftan AB Komisyonu Kıbrıs Cumhuriyeti için 1998'de hazırladığı yıllık ilerleme raporunda ayrıca kendilerine de açık olmasına rağmen "Kıbrıs Türk toplumundan herhangi bir temsilcinin Kıbrıs Türk liderlerinin olumsuz tutumundan dolayı" üyelik müzakeresi sürecine katılmadığını vurgulamıştır.⁸ Bununla birlikte AB'nin Lüksemburg Zirvesi kararları Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'ta AB'ye üyelik konusunda çok şiddetli bir tartışmayı ve siyasi bölünmeleri de beraberinde getirmiştir. Kuzey Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile sağ partiler UBP (Ulusal Birlik Partisi) ve DP (Demokrat Parti) üyelikten önce çözüm olmasını ve KKTC'nin ancak Türkiye ile birlikte AB üyesi olabileceğini savunurken, özellikle Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) başta olmak üzere sol muhalefet, AB sürecinin çözüme olumlu katkı yapacağını ve Kıbrıs Türk tarafının sürece derhal müdahil olması gerektiğini savunmuştur.⁹

Bir sonraki yıl, yani 10-11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmesi ile birlikte Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler canlandırılmış¹⁰ ancak Kıbrıs sorunu bağlamında alınan karar ile birlikte "Türkiye Kıbrıs sorunu

⁸ "Regular Report from the Commission on Cyprus' Progress toward Accession", European Commission, Kasım 1998, http://www2.parliament.cy/parliamentgr/101/commission_1998report.pdf (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018), s.7

⁹ "Serdar Denktaş, Talat, Akıncı comment on Cyprus issue", *Cyprus PIO*, 08 Şubat 1998.

¹⁰ "Türkiye-AB ilişkilerinin Tarihçesi", Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/111.html> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

konusunda çözüm önerilerini sonuca ulaştıracak adımlar atmazsa, AB sorunu Türkiye'nin kabul edeceği biçimde çözülmesini beklemeden Güney Kıbrıs'ın üyeliğine evet diyecektir" sonucunun altı çizilmiştir.¹¹ Helsinki'nin olumlu etkisi ile birlikte Kıbrıs müzakere süreci tekrardan başlatılmış olmasına ve Aralık 1999 – Kasım 2000 tarihleri arasında Cenevre ve New York'ta 5 tur aracılı görüşme yapılmasına rağmen, Cumhurbaşkanı Denktaş ve sağ partiler, 2001 yılının Ocak ayında yapılması planlanan 6'ncı tur'a katılmayı reddetmişlerdir.¹² Görüşmelerin krize girmesi ve Kıbrıs Türk tarafının Ankara'daki dönemin Bülent Ecevit hükümeti tarafından desteklenen konfederasyon tezine bir kez daha geri dönmesi ile Kıbrıs konusunda gerginlik 2001 yılının sonuna kadar devam etmiştir.

Aradan geçen kısa zamana rağmen, 8 Kasım 2001 tarihinde Rauf Denktaş, Kıbrıslı Rum Lider Glafkos Klerides'e mektup göndererek Ada'da yüz yüze görüşme önerisinde bulunmuştur. Bu çerçevede Denktaş ve Klerides 4 Aralık 2001'de ara bölgede bir araya gelmiş ve 2002 yılı ortalarında doğrudan görüşmeleri başlatma kararı almışlardır. Görüşmelerde yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Kuzey'de patlak veren 1999-2000 bankalar krizi ile ciddi bir ekonomik bunalım yaşayan Kuzey Kıbrıs'ta büyüyen tepkilerin de Kıbrıs Türk tarafının masaya dönme kararında etkili olduğu söylenebilir.¹³

2000 yılında patlak veren Bankalar Krizi neticesinde binlerce kişi mağdur olmuş, mudiler polisle çatışmıştı.

¹¹ "Presidency Conclusions", Helsinki European Council, 10-11 Aralık 1999, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm (Erişim Tarihi 30 Eylül 2017), par. 9.

¹² Nathalie Tocci, *EU Accession Dynamics and Conflict Resolution. Catalysing Peace or Consolidating Partition in Cyprus?*, Aldershot and Burlington, Ashgate, 2004.

¹³ Bkz. Hans Lacher ve Erol Kaymak, "Transforming identities: Beyond the Politics of non-settlement in northern Cyprus", *Mediterranean Politics*, Cilt 10, No 2, s. 147-166.

Kritik bir kavşağa gelindiğine vurgu yapan Kuzey'deki muhalefetin odak noktası Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın uzlaşmaz diye nitelendirdikleri tavrı ve Türkiye'nin kendi stratejik çıkarları doğrultusunda çözüme yanaşmadığı şeklinde olmuştur.¹⁴ AB'nin Aralık 2002'deki Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlarda çözüme ulaşılmaması halinde Kıbrıslı Türklerin Birliğe katılma süreçlerinin askıya alınacak olduğunun altını çizmesi de tepkilerin daha da sertleşmesine neden olmuştur. Bu arada, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tam üyeliğinin AB tarafından 16 Nisan 2003'te onaylanmasının hemen ardından BM Barış Gücü denetimindeki ara bölgenin, 30 yıldan sonra 23 Nisan'da karşılıklı geçişlere açılması, Kıbrıs sorununda büyük bir açılım yaratmıştır. Kıbrıs'ta gün geçtikçe artan tepkiler ve aynı zamanda Avrupa Adalet Divanı'nın *Loizidou* davasında Türkiye'yi Kıbrıs'ta tazminat ödeme yönünde aldığı karar ışığında gelişen sınır kapılarının açılması iki toplumda da olumlu karşılanmış ve özellikle federal çözüm ve AB üyeliğini savunan kesimlerin umutlarını artırmıştır.¹⁵ Diğer taraftan, Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 2002 yılında iktidara gelmesi ve 2003 yılında Kuzey Kıbrıs'ta CTP'nin hükümetin büyük ortağı olması ile yaşanan iktidar değişimi de sorunun çözümüne ilişkin ciddi bir dinamik yaratsa da, en kapsamlı girişim olan Annan Planı'nın 24 Nisan 2004'teki referandum ile Kıbrıslı Rumların çoğunluğu tarafından reddedilmesinden sonra Avrupa Birliği fiilen bölünmüş bir Kıbrıs'ı üyeliğe kabul etmiştir.

Referandum sonucunda 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanan "Katılım Anlaşması"na ek olarak hazırlanan 10. Protokol yürürlüğe girmiş ve KKTC topraklarının, yani "Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkin denetim uygulamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti bölgelerinde"¹⁶ AB müktesebatı askıya alınmıştır. Bununla birlikte, referandumun hemen ardından başta BM, AB gibi uluslararası kuruluşlar ile ABD, İngiltere, Almanya gibi ülkelerden Kıbrıs Türk tarafının süreç boyunca sergilediği yapıcı tutumu selamlayan ve Rum tarafının planı reddetmesinden üzüntü duyulduğunu beyan eden; bu bağlamda Kıbrıs Türk tarafının izolasyonunun artık devam etmemesi gerektiğini vurgulayan açıklamalar gelmiştir.¹⁷ Bu çerçevede, AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nin 26 Nisan 2004 tarihinde Lüksemburg'da aldığı

¹⁴ Arif Hasan Tahsin, "Kıbrıs'ta neler oluyor?", *Birikim Dergisi*, No 136, Ağustos 2000.

¹⁵ Loizidou davası ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Aslıhan P. Turan, "Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunu: Loizidou ve Orams Kararları", Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 12 Şubat 2010, <http://www.bilgesam.org/incele/795/-kibris%E2%80%99ta-mulkiyet-sorunu-loizidou-ve-orms-kararlari/#.WgWX9Y-CzIU> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

¹⁶ "Protocol No 10 on Cyprus", <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A12003T%2FPRO%2F10> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

¹⁷ "Weston: Finansal Paket Hazırlıyoruz", *Halkın Sesi*, 18 Haziran 2004; "Ambargolar Kalkıyor", *Kıbrıs*, 29 Nisan 2004; "AB doğrudan ticaret üzerine çalışıyor", *Halkın Sesi*, 19 May 2004.

kararda AB'nin Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonunun sona erdirilmesine kararlı olduğu ifade edilmiş ve bu amaçla Komisyon kapsamlı tedbirler almaya davet edilmiştir. Açıklamada şu ifadelere yer verilmiştir:

Kıbrıs Türk toplumu Avrupa Birliği'nin içinde bir gelecek arzu ettiğini açıkça göstermiştir. Konsey, Kıbrıs Türk toplumunun izolasyonuna bir son vermeye ve Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik kalkınmasını teşvik ederek Kıbrıs'ın yeniden birleşmesini kolaylaştırmaya kararlıdır. Konsey bu amaçla Komisyon'u adanın ekonomik entegrasyonu ve iki toplum ve AB arasındaki teması iyileştirmeye özel vurgu yaparak kapsamlı öneriler getirmeye çağırıştır.¹⁸

Bu kapsamda, Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Direktörlüğü bünyesinde Kıbrıslı Türkler için özel bir birim oluşturulmuş (*EC – Task Force for Turkish Cypriot Community within the Enlargement Directorate-General*) ve Kuzey'e "Mali Yardım Tüzüğü" altında 259 milyon Euro'luk bir yardımda bulunulması kararlaştırılmıştır. Bugün itibarı ile AB Konseyi'nin 26 Nisan 2004 kararı çerçevesinde hazırlanan iki tüzükten sadece mali yardım tüzüğü gecikmeli olsa da hayat bulmuş, "Direk Ticaret Tüzüğü" ise Güney Kıbrıs tarafından engellenmiştir.¹⁹ Bunun üzerine, AB Konseyi'nin, 29 Nisan 2004 tarihinde kabul ettiği ve yukarıda belirtilen "10. Protokol'e dayanılarak hazırlanan Yeşil Hat Tüzüğü" uygulamaya konmuş ve bugüne kadar tek yanlı olarak uygulanmaya devam etmiştir.

Yeşil Hat Tüzüğü, Kuzey Kıbrıs ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında malların, hizmetlerin ve kişilerin dolaşımını düzenlemektedir.²⁰ Avrupa Komisyonu, 27 2017 tarihli raporunda "Yeşil Hat Tüzüğü" çerçevesinde adanın kuzeyi ve güneyi arasındaki ticaretin arttığına vurgu yapmış ve Ocak 2016 – Aralık 2016 arasında yaklaşık 5.7 milyon Euro değerinde malın iki taraf arasında geçiş yaptığını kaydetmiştir.²¹ Rapor, söz konusu rakamın büyük bir kısmının Kıbrıslı Türklerin patates satışından kaynaklandığı da ayrıca vurgulamıştır.²² Belirtilen iki tüzük ("Yeşil Hat Tüzüğü" ve "Mali Yardım Tüzüğü") haricinde "Kıbrıs Türk toplumunu AB'ye yakınlaştırma" hedefiyle Lefkoşa'da bir AB Bilgi Merkezi kurulmuştur.

¹⁸ "Kıbrıs Türk Toplumu", Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği, https://ec.europa.eu/cyprus/node/58_tr (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

¹⁹ "Cyprus", Council meeting - General Affairs, Lüksemburg, 26 Nisan 2004, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-04-115_en.htm?locale=en (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

²⁰ "Green Line Regulations", European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0866:20130808:EN:PDF> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

²¹ "Thirteenth Report on the implementation of Council Regulation (EC) 8667/2004 of 29 April 2004 and the situation resulting from its application covering the Period 1 January until 31 December 2016", European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0371&from=EN> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

²² A.g.e.

Lefkoşa'da bulunan Bilgi Merkezi, AB'nin görsel sembollerinin azlığı ile de dikkat çekiyor.

Yukarıda belirtilen çerçevede, AB'nin Kuzey Kıbrıs ile kurduğu ilişki "kısıtlı" olarak değerlendirilebilir. Ancak özen gösterilmesi gereken nokta, kısıtlı ilişkiye rağmen "Avrupa" ve "Avrupa Birliği" tasvirlerinin günlük siyasal söylemlerde önemli bir rol oynamakta olduğudur. Bu çerçevede Avrupa Birliği ve Avrupa söylemsel bir pratik olarak kavramsallaştırılmaktadır.²³ Avrupa Birliği'nin aday ülkeler üzerinde kurduğu siyasi koşulluluk, aynı zamanda siyasi partilerin fırsat yapılarına ve fırsat pencerelerine karşı takınacakları olumlu veya olumsuz tutumlar geniş bir söylemsel alanın oluşmasına imkân tanımaktadır.²⁴ Nitekim söz konusu söylemsel alanın varlığı, gerek Kıbrıs-Avrupa ilişkileri, gerek Avrupalılaşıma literatüründe karşılığını bulmuştur.

Avrupa Birliği özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemle birlikte yeni üye ülkeleri bünyesine dâhil ederek sınırlarını genişletirken, ulusal hükümetler üzerinde uluslararası (supranational) nitelikleri ile yetkilerini ve otoritesini derinleştirmiştir.²⁵ Bu durum Avrupa Birliği'nin doğası üzerinde tartışmaları da

²³ Senem Aydın Düzgüt, "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29, 2011, s. 49-70; Alper Kaliber, "Contextual and contested: reassessing Europeanization in the case of Turkey", *International Relations*, Cilt 27, No 1, 2013, s. 52-73; Defne Gunay ve Kadri Renda, "Usages of Europe in Turkish foreign policy towards the Middle East", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 16, No 1, 2014, s. 47-67; Donatella Della Porta ve Manuela Caiani, "The Europeanization of public discourse in Italy: A top down process?", *European Union Politics*, Cilt 7, No 1, 2006, s. 77-112.

²⁴ Ziya Onis, "Conservative globalists versus defensive nationalists: political parties and paradoxes of Europeanization in Turkey", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Cilt 9, No 3, 2007, s. 247-261.

²⁵ Desmond Dinan, *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*, Boulder, Lynne Reiner, 2005, 3. Baskı.; Markus Jachtenfuchs, "Deepening and Widening Integration Theory", *Journal of European Public Policy*, Cilt 9, No 4, 2002, s.650-657.

beraberinde getirmiştir. Avrupalılaşma çalışmalarının temeli Avrupa Birliği'nin gelişimine paralel olarak Avrupa bütünleşme (*integration*) kuramları ve bunların süreç içerisinde gelişimine dayanır.²⁶ Avrupa bütünleşmesiyle ilgili 1990'lara kadar yapılan araştırmalarda genel olarak üye devletlerin, bir üst örgüt olarak kurulup gelişen Avrupa Birliğini nasıl şekillendirdikleri tartışılmıştır. Bu bağlamda, siyasi partiler Avrupa entegrasyon süreci içerisinde, özellikle 1970'lerden sonra giderek artan şekilde önemli bir rol oynamışlardır. Siyasi partilerin söz konusu etkileri sadece Avrupa Parlamentosu aracılığıyla değil, partilerin yerel ve milli düzeydeki organizasyonları ve davranışları ve diğer AB kurumlarındaki etkileri yoluyla da gerçekleşmektedir. Avrupa Birliği'nin entegrasyonu ilerledikçe AB ülkelerinin siyasi partileri arasındaki iletişim ve ilişkiler de artmaktadır.

Ancak AB'nin Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesine paralel olarak Avrupalılaşma kavramı da yeni anlamlar kazanmış, incelediği konular ve kapsamı gelişmeye başlamıştır. Avrupalılaşma kavramı üzerine bu dönemde oluşmaya başlayan literatür içerisinde, Avrupalılaşma olgusu teknik açıdan, yani AB'nin dönüştürücü etkisi açısından ele alınmaya başlanmıştır.²⁷ Buna ek olarak, AB'nin bir dış etken olarak aday ülkelerin demokratik değişimindeki etkisini açıklayan çalışmalar da bu dönemde literatüre önemli katkılarda bulunmuşlardır. Son dönemlerdeki çalışmalar, Avrupalılaşma kavramını daha da genişletmiş ve ülke içi dinamiklerin (ve aktörlerin) Avrupalılaşma kavramını söylemsel bir pratik olarak nasıl araçsallaştırdığı üzerinde durmuştur. Gramsci'nin hegemonya teorilerinden esinlenen bu *yapısalcı* pencereden bakıldığında AB üyelik perspektifi açık uçlu bir mücadele alanı olarak tanımlanmaktadır.²⁸

Avrupalılaşma yaklaşımı çerçevesinde AB etkisiyle ulusal seviyede demokratik dönüşümü açıklayan kurumsalcı temeldeki model ve yapısalcı model ile ilgili olarak altı çizilmesi gereken önemli bir husus, bu iki modelin birbirini dışlayan modeller olmadığıdır. Hem kurumsalcı model hem de yapısalcı temeldeki modelin, ülkelerin AB ile ilişkilerinde AB'nin dönüştürücü etkisini açıklama bakımından

²⁶ H. Tolga Bölükbaşı, "Avrupa Entegrasyonu Kuramlarıyla Türkiye'yi Konu Alan Yazının Etkileşimi: Avrupalılaşma Araştırma Programını Türkiye Özelinde Yeniden Düşünmek", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, No 30, 2011, s. 78.

²⁷ Tanja Börzel ve Thomas Risse, "Conceptualising the domestic impact of Europe", Kevin Featherstone ve Claudio Radaelli (der.), *The Politics of Europeanization*, Oxford, Oxford University Press, 2003, s.55-78; Jim Buller ve Andrew Gamble (2002), "Conceptualising Europeanisation", *Public Policy and Administration*, Cilt 17, No 4, s.4-24; Simon Hix ve Klaus Goetz, "Europeanised Politics? European integration and National Political Systems", *West European Politics*, Cilt 23, No 4, 2000, s. 1-26.

²⁸ Thomas Diez, 'Normative power as hegemony', *Cooperation and Conflict*, Cilt 48, No 2, 2013, s. 194-210; Thomas Diez, "Europe as Discursive Battleground: Discourse Analysis and European Integration Studies", *Cooperation and Conflict*, Cilt 36, No 1, s. 5-38.

birbirlerine önceliği de yoktur; AB ile ilişkili ülke için aynı dönemde veya birbirini izleyen dönemlerde Avrupalılaşma sürecini açıklamada kullanılabilirler. Nitekim bu çalışmada incelenen Kuzey Kıbrıs örneğinde siyasal partilerin ürettiği Avrupa Birliği ve “Avrupa” söylemleri her iki modelin uygulamaya yansımaları olarak da değerlendirilebilir.

Yakın zamanda Kıbrıs siyasal literatüründe gerçekleştirilen bazı çalışmalar AB üyeliği üzerine yapılan siyasal tartışmalara odaklanmıştır. Örneğin Sepos, Güney'deki siyasal partilerin AB üyeliği söylemlerini inceleyerek hangi söylemsel stratejiler kullanıldığını göstermiştir.²⁹ Kyris, Kuzey Kıbrıs'ta yaşanan “Avrupalılaşma” sürecini değerlendirmiş ve siyasal partilerin Avrupa Birliği'nin sunduğu fırsat yapısını nasıl değerlendiklerini ele almıştır.³⁰ Ancak bu analizler, Güney Kıbrıs'taki siyasal söylemleri veya Kuzey Kıbrıs'ın genel “Avrupalılaşma” araçları ile etkileşimini göz önüne sermekle birlikte, Kuzey Kıbrıs'taki siyasal partilerin ilişkisel olarak inşa etmekte olduğu farklı Avrupa vizyonlarını irdelememekte veya bu vizyonları hâkim kimlik söylemleri ile ilişkili olarak değerlendirmemektedir. Burada adı geçen çalışmalarda ayrı ayrı benimsenmekte olan iki yaklaşım birleştirilmektedir. Çalışma, hem Kuzey Kıbrıs ile ilişkili ampirik bilgi eksikliği sorununa ikincil verilerin yanı sıra birincil kaynaklardan da (mülakatlar) söylem analizi metoduyla faydalanmakta hem de eleştirel söylem analizi metoduyla “Avrupa”nın nasıl araçsallaştığına odaklanmaktadır.

Bu çalışmada Kıbrıs Türk siyasal tartışmalarının analizinin odak noktasını siyasal parti söylemleri oluşturmaktadır. Çalışmaya ilişkin verilerin büyük bir bölümü Kıbrıs'a adaylık statüsü verilen Aralık 1993 ile Kuzey Kıbrıs'taki en son genel seçimlerin yapıldığı Aralık 2017 tarihleri arasında, Kıbrıs'ın AB üyeliğinin ve Kuzey Kıbrıs'ın Avrupalılaşmasının yoğun olarak tartışıldığı bir dönemde gerçekleşen seçimler boyunca kullandıkları söylemleri kapsamaktadır. 21 Ocak 2014-Mart 2014 tarihleri arasında KKTC meclisinde temsil edilen 4 partiden temsilciler yapılan mülakatlar da Eleştirel Söylem Analizi (ESA) kullanılarak bu çalışmada incelenmiştir.

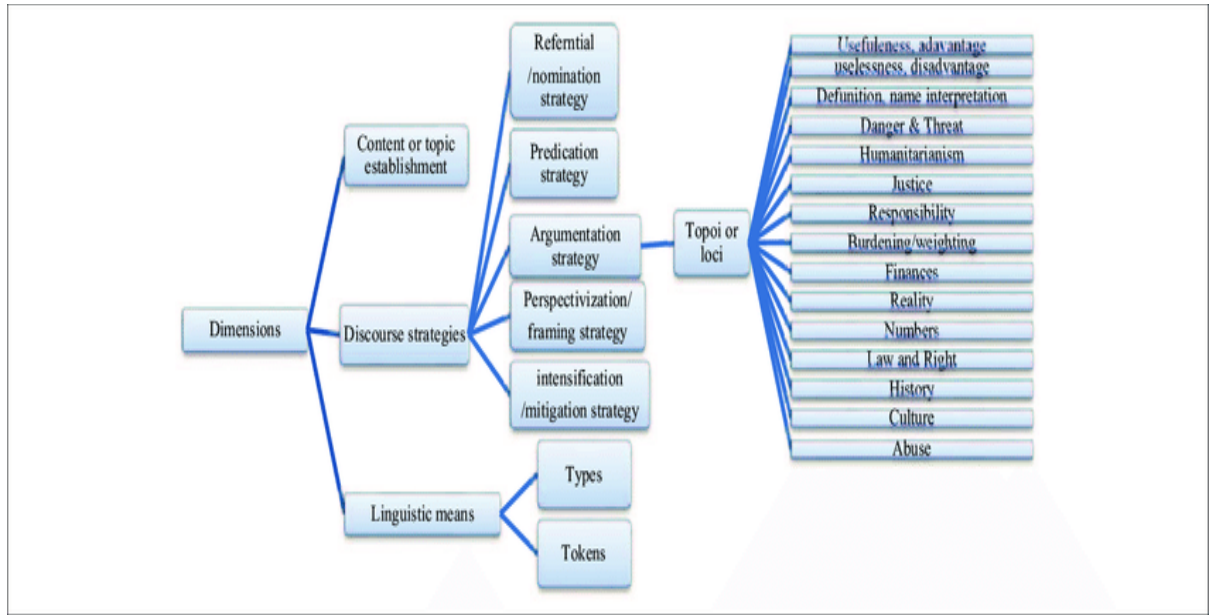
ESA, farklı sosyal alanlarda söylem ile sosyal ve kültürel gelişmeler arasındaki ilişkilerin ampirik olarak incelenmesine olanak veren teoriler ve metotlar sunmaktadır.³¹ Bu çerçevede, söylemsel pratikler; sosyal kimlikleri ve sosyal ilişkileri içeren sosyal dünyanın inşasına katkıda bulunan önemli bir

²⁹ Angelos Sepos, *The Europeanization of Cyprus: Polity, policies and politics*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2008.

³⁰ George Kyris, *The Europeanisation of contested statehood: The EU in northern Cyprus*, Surrey, Ashgate, 2015.

³¹ Ruth Wodak ve Michael Meyer (der.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, Londra, Sage, 2009.

sosyal pratik olarak değerlendirilmektedir.³² Bu çalışma, ESA çatısı altındaki farklı kollardan Viyana Okulu'nun "söylemsel tarihsel" (*discourse-historical*) yaklaşımına yakın durmaktadır.³³ Bu yaklaşım, "öteki"nin söylemsel inşasını kimlik söylemlerinin temel unsuru olarak ele almakta ve bu bağlamda içeride ve dışarıda bıraktıklarıyla kimlik inşasına özel bir önem vermektedir.³⁴ Yine bu analiz içinde Wodak tarafından geliştirilen yaklaşım, "metin"i ötesine geçilmesini ve "arka planı oluşturan ya da bağlamsal veri" sunan geniş miktarda mevcut bilgiyi de analize entegre etmeyi önermektedir.³⁵ Nitekim bu çalışmada da siyasi partilerin basın yoluyla yapılan açıklamaları, seçim bildirgeleri, seçilmiş hükümet programları ve seçilmiş politikacılarla Avrupa Birliği üzerine yapılmış mülakatlar incelenmektedir.

Şekil 1: Eleştirel Söylem Analizi (Critical Discourse Analysis)³⁶

Metinlerin analizinde kullanılan araçlar üç temel adımdan oluşmaktadır. İlk adım makro "söylem konularını" (*discourse topics*), yani temaların ve söylemlerin içeriğini belirlemektir.³⁷ İkinci adım anlatıdaki kimliklerin inşasında kullanılan "söylemsel stratejilerin" (*discursive strategies*) belirlenmesidir.

³² Wodak ve Meyer (der.), 2009, a.g.e.

³³ A.g.e.

³⁴ Martin Reisigl ve Ruth Wodak , "The discourse-historical approach", Wodak ve Meyer, (der.), 2009, a.g.e., s. 87-122.

³⁵ A.g.e., s. 90.

³⁶ A.g.e., s. 102.

³⁷ Reisigl ve Wodak, 2009, a.g.e. s. 107.

Bu adım çerçevesinde, ima yollu stratejiler (*referential strategies*), yüklemeler (*predication*) ve usamlama stratejileri (*argumentation strategies*) incelenir. Analizin üçüncü adımında ise söylemsel stratejilerin gerçekleştirilmesi için kullanılan “dilsel araçlar” a (*linguistic means*) odaklanılır.

İma yollu stratejiler, aşağıdaki analizde de görüldüğü üzere, söylemde iç (biz) ve dış (onlar) grupların oluşturulmasını sağlayan metaforlar, zamansal referanslar (*temporal reference*) ya da eşitlik zinciri (*chain of equivalence*) gibi çeşitli dilsel araçları kullanırlar. Burada metaforların amacı söylemde “sağduyu” etkisi yaratma yoluyla söylemsel pratikleri doğallaştırmak olarak nitelendirilebilir. Adlaştırmalar ise (örneğin küreselleşme, entegrasyon, harmonizasyon vb.), isimleştirilmiş süreçlerdir. Yine metaforlar gibi eylemi ve belirli güç ilişkilerini doğallaştırır ve alternatifleri dışlarlar.³⁸ Zamansal referanslar ise iki özne (örneğin iki toplum ya da ülke) arasında zamansal farkların oluşturulması aracılığıyla söylemsel farklılıkları doğallaştırmaktadır. Eşitlik zinciri, iki farklı öznenin (örneğin AB ve Avrupa) birbirinin yerine kullanılarak kavramsal bir eşitlik sağlanması olarak açıklanabilir.

Yüklemleme ise ülkelere, kişilere, nesnelere ve olaylara olumlu ya da olumsuz özelliklerin atfedilmesine verilen addır. Yüklemleme, sıfatlar ve etiket kelimeler (*flagwords*) ya da stigma kelimeler (*stigma words*) gibi çeşitli retorik araçlar ile gerçekleştirilir (bkz. Şekil 1). Örneğin reform, özgürlük, demokrasi gibi etiket kelimeler olumlu çağrışımlar yaratan, ırkçılık, teslimiyet, haksızlık gibi stigma kelimeler ise olumsuz çağrışımlar yaratan örtülü yüklemlemeler olarak nitelendirilir.

Diğer taraftan topluma verilen popülist mesajlar ve bunların kullandığı muğlâk ifadeler (*ambiguities*) ile üstü kapalı varsayımlar, çeşitli usamlama stratejilerinden bazılarıdır. Bu stratejiler, “*topos*” adı verilen önermeleri kullanmaktadır (Şekil 1). Örneğin ulusal kimliklerin inşasında tehdit *topos*’unu sıkça görmek mümkündür, milliyetçi söylemler güvensizlik (“öteki”) karşısında soy, dil ya da kültürle birbirine bağlı “hayali cemaatler” inşa etmektedir.

Bu çerçevede altı çizilmesi gereken bir diğer nokta da söylemlerin statik değil değişime açık oldukları ancak egemen söylemlerin yapısal güç kullanarak hegemonik bir hal aldıklarıdır.

³⁸ Aydın-Düzgüt, 2011, a.g.e.; Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, Londra, Routledge, 2003, s.220.

3. Avrupa'nın Araçsallaştırılması: Kuzey Kıbrıs Örneği

Kuzey Kıbrıs siyasetinde iki akımın ön plana çıktığı görülmektedir. Bunların ilki, 2003 yılına kadar hâkim unsur olan ve sağ-milliyetçi çizgide siyaset yapan Türk milliyetçileri, ikincisi ise Kıbrıslılık çizgisinde siyaset yapan sol partilerdir. Kuzey Kıbrıs'ta çok partili düzene geçişin temelleri 1970'li yıllardan itibaren, Ahmet Mithat Berberoğlu tarafından kurulan Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin siyasal yaşama girmesi ve Rauf Raif Denktaş'ın yürüttüğü ayrılıkçı bağımsızlık siyasetine bir alternatif oluşturmasıyla birlikte atılmıştır. Bu bağlamda, 1974 yılında kurulan Ulusal Birlik Partisi ve 1993 yılında UBP'den ayrılan bir grup tarafından kurulan Demokrat Parti (bkz. Ek-3), geleneksel milliyetçi siyaseti destekleyen, Cumhuriyetçi Türk Partisi ve Toplumcu Demokrasi Partisi (eski adıyla Toplumcu Kurtuluş Partisi) bu siyasete karşı çıkarak Kıbrıs sorununa federal bir çözüm bulunmasını savunan partiler olarak KKTC'nin siyasal yaşamına yön vermişlerdir. Yine bu bağlamda, sağ ve sol'un en güçlü partileri olan UBP ve CTP bazen tek başına, bazen koalisyon'a giderek bir biçimde hükümet kurma görevini üstlenmişlerdir (bkz Ek-3). Ancak 2002-2004 "Annan Planı Dönemi" Kuzey Kıbrıs siyasetinde bir dönüm noktası teşkil etmektedir. 2003 yılında, çözüm ve Avrupa Birliği tartışmalarının doruğa ulaştığı bir dönemde, CTP federasyon ve AB üyeliği vizyonu ile seçimlerde büyük bir başarı sergilemiş (bkz. Ek-1) ve hükümetin büyük ortağı olarak 10 yıl aradan sonra iktidara gelmiştir. Bu dönüşüm AB olgusunun Kuzey Kıbrıs siyasetinde artık göz ardı edilemeyecek bir politik unsur olduğunu göstermiştir.

Güney Kıbrıs'ın AB'ye üyelik başvurusunun yapıldığı 1993 yılından hemen sonra Kuzey Kıbrıs'ta da Avrupa Birliği eksenli tartışmalar gündemi işgal etmeye başlamıştır. İleriki yıllarda Avrupa Birliği üyeliği Kıbrıs Sorunu kaynaklı diğer sorunlarla birlikte kurgulanmış ve üyelik süreci ile paralel olarak Kıbrıs Türk toplumu içinde keskin bir kutuplaşmaya neden olmuştur. Siyasi partiler bu dönemde Kıbrıs'ta çözüm şartı ile gerçekleşecek Avrupa Birliği üyeliği ile ilgili argümanlarını keskinleştirmiş ve özellikle sol partiler, diğer muhalif kesimler ile birlikte (sendikalar, sivil toplum örgütleri vb.) toplumun büyük kesimlerinin federal çözüm ve AB hedefi çerçevesinde mobilize olmasına ön ayak olmuştur.

Böylece Avrupa ve Avrupa Birliği özellikle kimlik ile bağlantılı hâkim söylemlerin içine eklenmiş ve siyasi partiler tarafından araçsallaştırılmıştır. Aşağıdaki analizde de gösterileceği gibi, Cumhuriyetçi Türk Partisi ve Toplumsal Kurtuluş Partisi'nin referandum öncesi Avrupa söylemi içerisinde, Avrupa Birliği üyeliği federal çözümün bölünmez bir parçası olarak kabul edilmekte ve farklı zamanlarda gerek "uzlaşmaz" Kıbrıs Türk liderliği, gerek Türkiye tarafından engellenmek istenen siyasi bir proje olarak görülmektedir. "Annan Planı Dönemi" (2002-2004) boyunca Mayıs 2004'e kadar

çözümün gerçekleşmemesi ve adanın bölünmüş bir şekilde Avrupa Birliği'ne girmesi halinde, Kıbrıs Türk toplumunun uluslararası alanda tecrit edileceğini ve bölünmüşlüğü kalıcılığa kavuşacağını savunmuştur. CTP bu dönemde, Cumhurbaşkanı Denktaş'ı hedef alarak, "taksim" politikası izlemekte olduğunu ifade etmiş ve Cumhurbaşkanı'nı "sultanlık" sürdürmekle suçlamıştır.³⁹ Dahası mevcut çözümsüzlük durumunu ve Türkiye ile olan ilişkileri kimliğe atıfla tehdit unsuru haline getirmiş ve çözüme bağlı Avrupa Birliği üyeliğini bir "kurtuluş" olarak kurgulamıştır.

14 Ocak 2003 tarihinde Lefkoşa'da İnönü Meydanında düzenlenen mitingden bir kare.

Burada amaç herhangi bir söylemin daha "gerçek" ya da "doğru" olduğunu iddia etmek değil, farklı iki anlatıyı karşı karşıya getirerek, kullandıkları söylemsel stratejileri göstermektir. Bu anlamda sadece muhalefet güçleri tarafından değil, milliyetçi olarak nitelendirilebilecek Kıbrıs Türk Yönetimi tarafından kurgulanan hâkim kimlik algılarının da AB'ye atıfla meşrulaştırıldığı görülmektedir. Nitekim Kıbrıslı Türk sağ partilerin aynı dönemde kullandıkları söylemlerde de tehdit *topos*'u kullanılmıştır. Bu bağlamda Kıbrıs'ın Türkiye üye olmaksızın AB'ye üyeliği, Türklük temelinde tasavvur edilen ulusal kimliğe ve Türkiye'nin çıkarlarına tehdit olarak yüklenmektedir. Ek olarak, yapılan müracaatın "yasadışı" olarak değerlendirilmesi de "otorite" *topos*'unu kullanmayı amaçlayan ve böylece Kıbrıs'ın üyeliğini sorunlu hale getirip çözümsüzlüğü meşrulaştıran bir temsildir. UBP ve DP'nin söyleminde sıkça rastlanan benzer ifadeler Kıbrıs'ın üyelik sürecinin çözüm sürecine ve Türkiye'nin üyelik müzakerelerine

³⁹ "Denktaş Miloseviç ve Saddam'ın yolunda", *Yenidüzen*, 18 Temmuz 2003.

yapacağı olumlu etkilere ilişkin alternatif anlatımları da dışlamıştır. Bu ötekileştirmenin, “hain”, “Rumcu” ve “Türkiye düşmanı” gibi çeşitli *stigma* kelimeler aracılığı ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Benzer ifadelerde “Enosis” gibi referansların da buradaki işlevi tarihsel bir süreklilik yaratmak ve çözüm ile Avrupa Birliği üyeliğinin “adadaki Türk varlığına” ve “anavatan”ın çıkarlarına tehdit olarak yüklemektir. Bu argüman çerçevesinde TC-KKTC entegrasyonunun AB’ye tepkisel bir çıkış olarak sağ siyasal parti söylemlerinde kullanıldığı da görülmektedir.⁴⁰

Bu dönemde Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyeliği gerçekleşmeden Kıbrıs’ın Birliğe katılması halinde, Kıbrıs Türk Tarafının Türkiye ile entegrasyon arayışına gireceği iddiaları ada içerisinde sert tartışmalara neden olmuş ve uluslararası alanda da tepki çekmiştir. Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş konuyla ilgili açıklamalarında Güney Kıbrıs’ın “AB ile birleşerek ve Kıbrıs Türklerini bu birlik içinde bireyler haline getirerek yok etmek” istediğini iddia etmiş ve bu durumda “Kuzey de, Türkiye üzerinden kendi meselelerini halletme yolunda gider ve Türkiye ile anlaşarak ekonomik ve siyasi entegrasyona girer” ifadelerini kullanmıştır.⁴¹ Denktaş’ın bu söylemini benimseyen UBP ve DP, ilerleyen yıllarda “entegrasyon” hayata geçirmek amacıyla güden “TC-KKTC Ortaklık Konseyi Anlaşmasını”⁴² CTP ve TKP’nin muhalefetine rağmen⁴³ hayata geçirecek ve 2001 yılında kurulan koalisyon hükümeti programına dahil edecekti:

Rum tarafı tek yanlı olarak AB’ne alındığı takdirde bunun yaratacağı sonuçlara da katlanması gerekecektir. Bu durumda KKTC yolunu çizmiştir ve Anavatan Türkiye ile entegrasyona yönelecektir.”⁴⁴

Kıbrıs Türk milliyetçilerinin söyleminde Kıbrıslı Türkler Türk milletinin ayrılmaz bir parçasıdır.⁴⁵ Bu bağlamda Ulusal Birlik Partisi’nin tüzüğü aşağıdaki ifadeleri kullanmaktadır:

⁴⁰ “UBP-DP Hükümet Programı”, KKTC Cumhuriyet Meclisi, 11 Haziran 2001, <http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/hukumetprogram7.pdf> (Erişim tarihi 20 Eylül 2017) , s.3

⁴¹ Çeşitli açıklamalar için bkz. *Halkın Sesi*, 29 Mayıs 1994.

⁴² “Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Turkish Republic of Northern Cyprus on the establishment of an Association Council”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 6 Ağustos 1997, <http://www.mfa.gov.tr/agreement-between-the-government-of-the-republic-of-turkey-and-the-government-of-the-turkish-republic-of-northern-cyprus-on-the.en.mfa> (Erişim Tarihi 19 Ocak 2016).

⁴³ Mustafa Akıncı, “Entegre olacak neyimiz kaldı?”, *Ortam*, 9 Eylül 1995; “Dayatma bir tavırla TC ile KKTC arasında imzalanan Ortaklık Konseyi Anlaşması’na tepkiler: Yarar değil, zarar”, *Yenidüzen*, 8 Ağustos 1997.

⁴⁴ “UBP-DP Hükümet Programı”, 2001, a.g.e.

⁴⁵ Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, İstanbul, İletişim, 2016, 5. Baskı.

Kıbrıs Türk Halkı'nın, Türk Ulusu'nun ayrılmaz bir parçası olduğunu içtenlikle gerçeğini kabul ederek, Türk Ulusu'nun tüm tarih, kültür, dil ve din mirasını paylaştığımız Türkiye Cumhuriyeti ile devlet düzeyinde ilişkilerimizi öncelikli bir yaklaşımla geliştirmek ve her konuda bütünleşmek.⁴⁶

“Anavatan Türkiye” referansı milliyetçi söylemler için ulusal kimliği tanımlamada merkezi öneme haizdir. Bu bağlamda Kıbrıs'ta Türklük, Kıbrıslı Rumlara (ve bazen İngilizlere) karşı uzun ve çetin bir mücadele sonucunda korunmuş bir değerdir. Türklüğün adadaki varlığı açıklanırken, bazı Kıbrıslı Rumlar tarafından kurulan paramiliter terör örgütü EOKA'ya karşı verilmiş olan mücadelenin önemi de sürekli belirtilmektedir. Milliyetçi söylemlerde, Kıbrıs Türk toplumu tarafından 1963-74 yılları arasında EOKA'ya karşı yürütülen mücadele, Kıbrıs Türk kimliğinin korunmasında ve oluşturulmasında en önemli unsur olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, 1974 Harekâtı ve 1983 KKTC'nin bağımsızlık ilanı adadaki Türk varlığı için bir “zafer” ve egemenlik hakları zemininde “yeni ve hür bir hayatın” başlangıcı anlamına gelmiştir. Milliyetçi söylemde ayrıca belirtmekte fayda olan iki unsur bulunmaktadır. Birincisi 1974'den sonra yerleşilmiş olunan toprakların, yurt olarak vurgulanması ve güneyi unutma (ve unutturma) isteği; ikincisi ise, Rumlar ile tekrardan bir arada yaşamının imkânsızlığıdır. Buna ek olarak Türkiye ve onun KKTC'deki varlığı milliyetçi söylemde hayati önem taşımaktadır. 1974 yılına kadar Türk devletinin verdiği destek, 1974 Harekâtı ve ilerleyen yıllarda Türkiye'nin kesilmeksizin sağladığı “maddi ve manevi destek”, Kıbrıs'ta Türk varlığının devamını sağlayan en önemli unsurlar olarak sürekli vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, sağ siyasi partiler iç siyasete dair birçok konu başlığını Türkiye ile ilişkilendirilmiş ve her alanda sıkı işbirliği kurma vaatleri ile meşrulaştırılmıştır.

2000'lerin ilk yıllarına kadar egemen olan milliyetçi söylemde, Annan Planının taraflara sunulduğu dönem bir kırılma noktası teşkil etmektedir. Bu dönemde Kıbrıs Türk toplumu ciddi bir değişim sürecinden geçmeye başlamıştır. Muhakkak ki bu değişim sürecinde AB üyelik takviminin söz konusu olması ve uluslararası toplumun Kıbrıs sorununun çözümü konusu yoğun ilgi göstermesi önemli rol oynamışlardır. Ayrıca içte yaşanan ekonomik sorunlar da KKTC siyasetini etkilemeye başlamıştır. Ancak — ki bu husus ciddi bir öneme sahiptir — bir siyasal ve toplumsal mobilizasyon aracı olarak Türkiye'nin ada üzerindeki “vesayetinin” reddi, ve bunun Avrupa Birliği ile federal çözüm vizyonları ile meşrulaştırılması, Annan Planı döneminde toplumsal muhalefetin Türk milliyetçiliği yerine alternatif Kıbrıslılık kimliği etrafında mobilize olmasında önemli bir rol oynamıştır. Böyle bir ortamda milliyetçi söylem yara alırken, sol gruplar toplum nezdinde yüksek destek bulmaya başlamışlardır. Özellikle Mehmet Ali Talat liderliğindeki CTP-BG, “çözüm ve AB” sloganı ile bu süreçte öne çıkmıştır. Bu

⁴⁶ “Tarihçe”, Ulusal Birlik Partisi, http://ubpkuzeykibris.com/haber_detay.asp?haberID=342#Tarihce (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

bağlamda 2003 yılında yapılan genel seçimlerinde yüzde 35 ile 2005 seçimlerinde de yüzde 44.5 ile birinci parti olmuş ve Demokrat Parti ile bir koalisyon hükümeti kurmuştur (bkz Ek-2). Aslında 2000'in başında kurulan "Bu Memleket Bizim Platformu", Kıbrıslılık söylemi bazında toplumsal muhalefete ön ayak olması ve bu oluşumun daha sonra "çözüm ve AB vizyonu" ile kaynaşması yukarıda bahsedilen toplumsal muhalefetin kimlik temelli olacağının önceden habercisi olmuştur. Kıbrıs'ın Türkiye'nin olmadığını vurgulayan bu söylem, kolektif "bizi"; sadece Türkiye'nin tüm politikalarını ötekileştirerek değil aynı zamanda adadaki Türkiye kökenli insanların varlığını Kıbrıslı Türk kimliğine tehdit olarak eklemleyerek kurmuştur. Diğer bir deyişle, vesayetin reddi "Kıbrıslıları", özcü Kıbrıslı kültürüne sahip farklı bir grup olarak tanımlayarak kalmamış, Türkiye kökenlileri "asimile olması imkansız" ve "her halükarda Türkiye iktidarları ile hareket edip Türkiye'nin çıkarlarını kollayan", homojen bir grup olarak kurgulamıştır.

Yukarıda çizilen çerçeve içinde Avrupa Birliği ve Avrupa referanslarının tarihsel bağlamda nasıl araçsallaştırıldığı ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Ancak bir önceki bölümde söylemlerin değişimi ile ilişkili gözlemde de belirtildiği gibi, 2004 yılında Güney Kıbrıs'ın AB'ye (tüm ada adına) katılmasına paralel yaşanan gelişmeler ile birlikte yeni bir durum ortaya çıkmış ve AB ile ilgili tarihsel söylemler kendi içlerinde önemli bazı değişiklikler göstermiştir. Bunlara ek olarak, tarihsel söylemlerden farklı, Avrupa'yı ağırlıklı olarak Kuzey Kıbrıs'ın hâlihazırda ihtiyaç duyduğu kurumsal, mali ve politika reformlarını gerçekleştirebilecek bir yapı olarak inşa eden bir "Avrupalılaştırma" söylemi ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan söylem konuları, yani Kıbrıs'ın AB üyeliği tartışmaları üzerinden inşa edilen Avrupa vizyonları daha fazla olmakla birlikte, buradaki analizde üç ana Avrupa modeline ("*Açık Avrupa*", "*Ulusal temelli Avrupa*" ve "*İdari temelli Avrupa*") ve onların alt söylemlerine odaklanılmakta; bunları üreten söylemsel stratejiler ve dilsel araçlar metinlerden seçilmiş alıntılarla gösterilmektedir. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta söylem analizinin, genel kanıların aksine, AB ve Avrupa üzerine gerçekleşen sağ ve sol söylemlerin politika tercihleri farklı olsa da birbirinden tamamen farklı olmadığını, bazı noktalarda benzeştiklerini ve "İdari temelli Avrupa" söyleminin repertuarından beslenme noktasında örtüşüklerini göstermektedir.

3.1. *Açık Avrupa*

Bu söyleme en yakın partiler, sol ana akım siyasi oluşumu temsil eden CTP ve TDP olmuştur. AB üyelik sürecinin başlaması ile Avrupa'ya yapıcı bir rol betimleyen bu iki parti, ilerleyen yıllarda Avrupa'yı söylemlerinin merkezinde bulunan federal çözüm vizyonu ile yüklemiştir. Bu anlamda

Avrupa Birliği üyeliği, ilk bakışta Adadaki Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumları etnik milliyetçi temelde süregelen çatışmanın ötesine taşıyabilecek ulus ötesi bir düzlemde inşa edildiği düşünülmektedir (ki bunun neden sorunlaştırılması gerektiği ilerleyen bölümlerde açıklanacaktır). Özellikle 2000'li yılların başında ve 2002 yılında yapılan Kopenhag Zirvesi öncesinde yükselişe geçen bu söylem, CTP'nin 2003 yılında iktidara gelmesinden sonra zirve yapmıştır.

Dönemin CTP Lideri, 2. Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ın Şubat 2005 seçimleri sonrası zafer konuşması; arka plandaki görselde CTP'nin seçim kampanyası sürecinde kullandığı "Sözümüz var Avrupa'ya" sloganı yer almıştı.

Adadaki toplumsal ve ekonomik hayatı ve demokratik yapıyı "Avrupa Standartlarına" ulaştırmak için, Avrupa Birliği sürecine katılmak istediğini söyleyen CTP, Kıbrıs'ın, Avrupa Birliği üyeliğine büyük önem vermektedir. CTP'ye göre, AB çatısı altında birleşen bir Kıbrıs; Avrupa Birliğinin "demokratik siyasi birlik kültürünü, Türk-Yunan dostluğuna da yansıtacak ve iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesine katkı koyacaktır."⁴⁷ Kıbrıs sorununun her iki tarafın şöven/aşırı milliyetçi politikalar güden partileri tarafından ortaya çıkarıldığını iddia eden CTP, özellikle sol partilerin, "milliyetçiliği, etnik kimliği ret eden siyasi görüşü" benimsediğini kaydetmektedir. CTP ve TKP'nin⁴⁸ söylemi aynı zamanda

⁴⁷ "Kıbrıs Sorununun Çözümü herkese kazandırır", Cumhuriyetçi Türk Partisi Basın Bürosu, 21 Aralık 2016, <https://www.cumhuriyetciurkpartisi.org/21-Aralik-2016-Kibris-Sorununun-cozumu-herkese-kazandirir.html> (Erişim Tarihi 20 Eylül 2017); "CTP: referandum ertelenemez", *Hürriyet*, 12 Nisan 2004, <http://www.hurriyet.com.tr/ctp-referandum-ertelenemez-38591709> (Erişim Tarihi 20 Eylül 2017).

⁴⁸ Daha sonra BDH ve ilerleyen yıllarda TDP'ye dönüşmüştür.

“kimlik” kavramının demokratik değerler sahibi Avrupa ile demokrasisi yetersiz, Türkiye’ye bağımlı KKTC karşıtlığını kurmak için kullanıldığını da göstermektedir. Bu bağlamda CTP’nin 1995 yılında hazırlanan Yeşil Kitapçığı AB üyeliğine destek belirtirken sağlayacağı normların gerekliliğini “toplumsal gelişim” ve “refah” gösterenleri (*signifiers*) ile tanımlamıştır:

Barış, demokrasi ve insan hakları piyasa ekonomisi ile birlikte eski düzenin yerini alırsa, mal ve hizmetler daha rahat dolaşacak, daha çok sürüm olacak ve daha çok kar elde edilecektir.⁴⁹

27 Haziran 2003’te TKP’nin öncülüğünde bir araya gelen Barış ve Demokrasi Hareketi (BDH) seçim bildirgesi de Kıbrıs Türk toplumunun gelecekte kendi kendini yöneten bir yapı olarak devam ettirebilmesi ve kimliğini koruyabilmesi için çözüm ve AB üyeliğinin altını çizmiştir:

Çözumsuzlük felsefesinin sahipleri, Kuzey Kıbrıs’ın insanlarını değil, toprağını daha çok önemsemektedirler. Onlara göre insanlar gidebilir ama toprak elde tutulmalı, gerektiğinde de koz olarak kullanılmalıdır. Bu zihniyetle Kıbrıs Türkü’nün referandumla kendi geleceğini belirleme hakkı elinden alınmıştır. Kıbrıs Türk halkı Aralık 2003 seçimlerini, elinden alınan referandum hakkını kullanabileceği bir ortama dönüştürmek durumundadır. Ve bu husus giderek büyüyen bir talep haline gelmiştir. Barış ve Demokrasi Hareketi, halkımızın bu talebini yerine getirmek, çözüm ve AB yanlılarının Aralık 2003 seçimlerinde birlikte hareketini ve başarısını sağlamak, seçim sonucunda barış yanlısı yeni bir görüşmecî heyeti ile çözüm ve AB hedefini gerçekleştirmek için oluşturulmuştur.⁵⁰

Bu alıntıda AB “Kıbrıs Türk toplumunun kendi kendini yönetmesinin garantisini sunabilecek” homojen bir siyasal yapı olarak inşa edilirken, Avrupa içerisinde çeşitli aktörlerin rekabetini ve Birliğin içindeki çekişmenin altını çizen ve AB’nin dış ülkeler ile ilişkilerindeki tutarsızlıklara vurgu yapan alternatif yorumları dışlamaktadır. AB’nin siyasal ve kurumsal normlarını “kurtuluş” olarak inşa eden bu söylem, üzerine dayandığı varsayım açısından da dikkate değerdir. Çözüm ile birlikte gerçekleşecek AB üyeliğinin Kıbrıslı Türk kimliğini koruyacağı iddiası Türkiye’nin gerek Ada’da bulunan nüfusu gerekse siyasal ve ekonomik gücü ile Kıbrıs Türk toplumu üzerinde uyguladığı bir asimilasyon politikası ima edilmektedir. Bu bağlamda BDH ve CTP’nin kolektif kimlik ile birlikte kurgulanan Avrupa vizyonunun beslediği önemli bir varsayım, AB üyeliğinin Türkiye-KKTC arasında oluşan “asimetrik ilişkiyi” (ekonomik bağımlılık, Türkiye’nin Kuzey Kıbrıs içişlerine müdahaleleri) kırabilecek bir yapıyı mümkün kılacağı ve sadece Kıbrıslı Türklerin adadan göç etmesinin önüne geçip⁵¹, aynı zamanda Türkiyeli

⁴⁹ “Artık herşey daha güzel olacak”, Cumhuriyetçi Türk Partisi Kurultay Bildirgesi, 1993, CTP Yayınları, Lefkoşa.

⁵⁰ “KKTC’de Muhaleffetten AB İttifakı”, *Hürriyet*, 28 Haziran 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/kktcde-muhaleffetten-ab-ittifaki-156075> (17 Eylül 2017).

⁵¹ “Akıncı: Göç nedenleri ortadan kaldırılmalı”, *Kıbrıs*, 14 Mart 1997

göçmenlerin kontrolsüz hareketlerini (ve “dağıtılan vatandaşlıkları”) önleyecek bir “fırsat penceresi” olduğudur.

TDP; Kıbrıs Türk halkının kimliğini ve kişiliğini olumsuz yönde etkileyecek her türlü müdahaleye karşı çıkar. TDP, Türkiye’den sürekli olarak yapılan nüfus aktarımlarının, Kıbrıs Türk halkının sosyo-ekonomik ve siyasal dengelerini bozduğuna ve toplumsal iradenin özgürce oluşumunu engellediğine inanmaktadır. Vatandaş olabilme kriterinin sadece ülkede kalma süresine bağımlı olması, zaten göçler nedeni ile erimekte olan Kıbrıs Türk toplumunun kendi ülkesinde kendi kimliğini korumasını daha da güçleştirmektedir. Bu bağlamda vatandaşlıkla ilgili yasalar AB’de yer alan örnekler de incelenerek yeniden düzenlenecek ve olası bir çözümde ciddi bir problem olarak var olan sorunun daha da büyümesinin önüne geçilecektir.⁵² Uluslararası normlardan uzak, günlük çıkar ilişkileri nedeniyle yapılan nüfus aktarımları Kıbrıs Türk toplumunun iradesinin şekillenmesini engellemekte, varlığını tehlikeye sokmaktadır.”⁵³ Kıbrıs Sorununun çözümsüzlüğü siyasal, ekonomik istikrarsızlık ve KKTC’ye kontrolsüz nüfus akışı Kıbrıs Türklerinin yoğun göçüne neden olmaktadır [...] Bu çözümsüzlük, yalnız Kıbrıs Türk toplumunun toplumsal varlığını tehdit etmiyor [...].⁵⁴

Bu söylemde, yukarıda değinilen üstü kapalı varsayımlar yanında, etiket kelimeler (*flag words*) de görmek mümkündür. Örneğin çok-kültürlülük, entegrasyon, özgürlük, demokrasi gibi etiket kelimeler olumlu çağrışımlar yaratan, örtülü yüklemeler olarak nitelendirilir. Annan Planı sürecinde CTP ve BDH’nın kullandığı Avrupa Birliği söylemi, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi pozitif anlamlar yükleyen etiket kelimeler ile söylemsel düzlemde bir eşitlik zinciri kurarak bunları Avrupa değerleri ile eşleştirilmekte ve böylece “öz”ün tehdit altında olduğu bu vesileyle pozitif olarak temsil edilmiştir.

Avrupa Birliği bayrağından esinlenerek tasarlanan Barış ve Demokrasi Hareketi (BDH) bayrağı AB’nin “barış” ve “demokrasi” gibi kavramlarla eşitlendiğini gösteren bir görsel olma özelliği de taşımaktadır.

⁵² “Parti Programı”, Toplumcu Demokrasi Partisi, <http://www.tdpkibris.org/parti-programi/> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁵³ “Parti Programı”, Cumhuriyetçi Türk Partisi, <http://www.ctpkibris.org/programi/> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁵⁴ “Politik Tezler”, Cumhuriyetçi Türk Partisi, 2001, <http://www.ctpkibris.org/politik-tezler/> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

Burada vurgulanması gereken bir diğer husus Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Türk göçmenlerin "Türkiye'nin asimilasyon politikasının" bir uzantısı olarak görülmesi ve "homojen ev sahibi" toplumdan dışlanmasıdır. Bu bağlamda CTP ve BDH tarafından kullanılan söylem, Kıbrıs Türk toplumunu uluslararası topluluğa dâhil edilmesinin yanı sıra Türkiye'nin hegemonyasını kırabilecek "daha güçlü" bir yapıya katılmasını savunmaktadır.

2003'de gerçekleşen genel seçimlerde CTP'nin tarihi sayıda oy toplayarak hükümette yer almasıyla ve 1 Mayıs 2004'te halen bölünmüş bir Kıbrıs'ın AB üyesi olması ile birlikte Avrupa ile ilişkiler ve buna bağlı parti söylemleri çok farklı bir sürece girmiştir. CTP ve BDH (sonraları TDP) çözüm ve AB yanlısı politikaların devamlılığından yana bir söylem kullanmaya devam etmişlerdir. Annan Planı döneminde hem uluslararası güçlerin hem de Ankara hükümetinin Kıbrıs sorununa çözüm bulma arayışları sonucunda KKTC'de mevcut statükonun değişmesine yönelik ciddi bir kamuoyu oluşmuştur. Ankara, müzakerelerin devamına ve masadan kaçan taraf olunmamasına çok önem vermektedir. Ancak CTP'nin söyleminde Kıbrıslı Türk liderliğinin Avrupa nezdinde düzelen imajı Avrupa'nın pozitif temsilini sağlarken devam eden "izolasyonlar" negatif özelliklerin atfedilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda CTP "entegrasyon" kavramı ile birlikte savunduğu Avrupa vizyonunu meşrulaştırırken, dış ortama başarılı bir uyum sağlamak ve "CTP'nin katkılarının büyük olduğu" referandum sonucu ile birlikte elde edilen "kazanımları" korumak için kendisi gibi güçlü bir partiye ihtiyaç olduğunu iddia etmiştir.⁵⁵

BDH'nin 2004 sonrası söylemi CTP ile farklılık gösterip Avrupa Birliği kaynaklı pozisyonlara daha yakındır. Kıbrıs Konusunda ve Türkiye'ye yönelik daha radikal ve sert bir tutum sergileyen BDH bu dönemde Kıbrıslı Türklerin Avrupalı olduklarını vurgulayan bir söylem inşa etmiş ancak Türkiye'nin 'Ankara Protokolü' bağlamında sergilediği olumsuz tutum nedeniyle Kıbrıs Türk toplumunun Avrupa'ya entegrasyonuna engel olduğunu iddia etmiştir. Referandum sonrası dönemde BDH'nin CTP'den diğer bir farkı da "Mali Yardım Tüzüğü" konusunda olmuştur. Bu noktada "Mali Yardım" konusunda BDH AB'nin Mali Yardım tüzüğü ile direk ticaret tüzüğünün birbirinden ayrılması noktasındaki pozisyonunu desteklerken⁵⁶ o dönem DP ile koalisyonda olan CTP çok daha katı bir tutum sergileyerek bunu reddetmiş ve tüzük 2 yıl gecikmeli olarak hayata geçmiştir.

⁵⁵ "Weston: Finansal Paket Hazırlıyoruz", *Halkın Sesi*, 18 Haziran 2004; "Birlikte Başaracağız", *Kıbrıs*, 27 Ocak 2005; "Kalyoncu: CTP'nin AB vizyonu halk ile uyumlu", *Kıbrıs*, 24 Ocak 2009; "Kalyoncu: Geri dönmek yok", *Kıbrıs*, 27 Şubat 2014.

⁵⁶ "We strive for a 'bizonal', 'bicommunal', 'federated' Cyprus: the basis for our communal rights struggle is the constitution of the 1960", 'Cyprus after accession: thinking outside the Box: Background Documents', *South East European Studies at Oxford*, Ek 2,

Tüm bunlara rağmen, her iki parti de söylemlerinde sıkça güvenlik ve refah *topos*'ları kullanılmış; Avrupa Birliği, adadaki etnik milliyetçiliği alaşağı edebilecek siyasi bir proje ve aynı zamanda Kıbrıslı Türklerin Türkiye'nin asimilasyon politikaları karşısında "erozyona" uğrayan kimliklerini koruyabilecek güçlü bir siyasi yapı olarak inşa edilmiştir. Ancak soldaki bu öz kimlikçi hâkim söylemin aşağıda incelenecek olan ulusal temelli Avrupa vizyonlarından ne derece farklılaştığının sorunsallaştırılması gerektiğini göstermektedir.

3.2. Ulusal temelli Avrupa

UBP ve DP'nin benimsediği bu söylem içerisindeki Avrupa ve Avrupa Birliği tahayyülleri referandum öncesi ve sonrasında önemli değişiklikler göstermektedir. Güney Kıbrıs'ın AB müzakere süreci boyunca ve Annan Planı müzakere sürecinde, her iki parti de Güney Kıbrıs tarafından yapılan başvurunun yasadışı olduğunu iddia etmiş ve (Türkiye üye olmaksızın) AB üyeliğine karşı çıkmışlardır. Buna ek olarak, milliyetçi söylemde sıkça karşılaşılan *enosis* referansı ile Avrupa Birliği üyeliğini Türk varlığını tehdit eden ve "anavatan" ın çıkarlarına aykırı, yani varlıksal bir tehdit olarak kurgulamışlardır.

Referandumlar sonrası dönemin başlangıcında UBP ve DP söylemlerinde "varlıksal tehdit" vurgusundan vazgeçmekle beraber Avrupa'ya karşı katı tutumlarını terk etmemişlerdir. Aşağıdaki alıntı da bu yöndedir:

Avrupa Birliği tarafından beş yıl önce Kıbrıs Türk halkına verilen sözler hala tutulmamıştır. Kıbrıs'ta kalıcı bir barışın yolunun iki tarafa eşit davranılmasından geçer. Türkiye İlerleme raporunu fırsat bilerek Kıbrıs'tan asker çekilmesinin talep edilmesi, izolasyonların kısıncında zor günler yaşayan Kıbrıslı Türklerin bu durumu devam ederken Türkiye'nin limanlarını Rum uçak ve gemilerine açılmasının istenmesi Kıbrıslı Rumlara teslim olmuş AB'nin belgesidir.⁵⁷ [...] Kıbrıslı Türklerin haklarını Avrupa Birliği'nden talep etmek zorundayız. Avrupa Birliği hedefi haklarımızı talep etmemiz için engel değildir. Tam aksine haklarımızı aldığımız ölçüde Avrupalı olabileceğimizi düşünmekteyiz.⁵⁸

Yukarıdaki ilk alıntıda AB'nin "teslim olmuş" diye nitelendirilmesi olumsuz bir temsil yüklemlesmesini sağlamış ve tehdit ima etmektedir. Aynı zamanda, adalet *topos*'u kullanılarak bu olumsuz temsil meşrulaştırılmış ve böylece Avrupa Birliği Kıbrıslı Türkleri ve Türkiye'yi dışlayıcı bir yapı

http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1255432396r4726.Cyprus_after_Accession_Thinking_Outside_the_Box.pdf (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁵⁷ "Avrupa Birliği Rumlara, CTP Avrupa Birliğine teslim", *Kıbrıs Postası*, 16 Mart 2009.

⁵⁸ "Serdar Denktaş: Kıbrıs Türkünü AB'ye biz taşıyacağız", *Kıbrıs Postası*, 17 Nisan 2009.

olarak tahavvül edilmektedir. Burada vurgulanması gereken bir diğer husus AB tahavvülü bağlamında milliyetçi egemen söylem içerisinde ulusal kimliğe referansla kullanılan “kalıcı” ve “iki taraf arasındaki eşitlik” atıflarının görülmekte olduklarıdır. Bu söylem Kıbrıs Türk kimliğinin 1960 Kurucu Anayasasını referans göstererek ortaklık devletin Kıbrıslı Rumlar tarafından “talan edildiğini” ve Kıbrıslı Türkleri “40 yıl boyunca haksız ambargolara” maruz kaldığına vurgu yapmaktadır.⁵⁹

UBP ve DP adanın 1974’te bölünmesini takiben getirilen izolasyonlar da yine “adaletsizlik” kavramına atıfla değerlendirilmiştir. Yukarıdaki ikinci alıntı bu bağlamda incelendiğinde atıfta bulunulan “haklar”, “eşitlik” ve “adalet” arasında bir eşitlik zinciri kurularak özcü kimlik belirli bir coğrafi bölge ve insanlarıyla beraber sıralanmakta, ima yoluyla ötekiler (Kıbrıslı Rumlar) dışlanmakta ve tutarlı bir iç ve dış kimlik inşasına ihtiyaç duymakta olan ulus-devlet modeli Avrupa’ya atıfla tekrar inşa edilmektedir. Bu bağlamda, Avrupa vizyonu da ulus temellidir. Avrupa’nın federal vizyonlara dayalı entegrasyon süreci bu bağlamda dışlanmakta, Avrupa Birliği üyelerinin kendi aralarındaki ilişki entegrasyon üzerinden değil egemenlik üzerinden algılanmaktadır.

[...] AB içerisinde Almanya ve Fransa artık tamamen dost yaşayabiliyorsa bunun tek bir nedeni vardır. Karşılıklı olarak iki taraf diğerinin egemenlik haklarına, toprak haklarına saygı duyuyor [sic] ve karşılıklı saygı içerisinde aynı ekonomik zemin üzerinde anlaşabilip birlikte yaşayabiliyorlar.⁶⁰

DP’nin söyleminde Avrupa Birliği üyelerinin kendi aralarındaki ilişki entegrasyon üzerinden değil egemenlik üzerinden algılanmaktadır.

⁵⁹ Üst düzey DP yöneticisi ile mülakat, Lefkoşa, Ocak 2014.

⁶⁰ A.g.e.

UBP söylemi de KKTC'ye uygulanan izolasyonların devamlılığını AB tarafından yapılan bir haksızlık olarak değerlendirirken bunun aynı zamanda Kıbrıslı Türklerin kimliğinin inkâr edilmesi olduğunu ileri sürmüştür. Ancak burada altı çizilmesi gereken önemli bir husus, AB'nin tehdit olarak yüklememesinin referandum sonrası söylemsel düzlemde ortadan kalkmasıdır.

Bu durumun 2004 yılından itibaren oy kaybına uğrayan (bkz. Ek 1) partinin seçim kaygılarından kaynakladığı söylenebilir. Buna ek olarak referandum sürecinde “Annan Planı”na hararetle karşı çıkan UBP ile 2002 yılında Türkiye’de iktidar olan ve Annan Planı’nın genel çerçevesini oluşturan gevşek bir federasyon modelini destekleyeceğinin sinyallerini veren AKP hükümeti ile ilişkilerin düzeltilmesi arzusunun da önemli bir rol oynadığı düşünülebilir.

AB'nin tehdit olarak yüklememesi UBP'nin referandum sonrası söylemsel düzleminde görülmemektedir.

Annan Planı referandumları sonrası dönemde dikkat çeken diğer bir husus, tüm farklılıklarına rağmen son yıllarda gerek sağ gerek sol söylemlerin örtüştüğü, pragmatik ve araçsal nitelikleri olan “İdari temelli Avrupa” söyleminin ortaya çıkmasıdır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak incelenecek bu gözlem, aynı zamanda “İdari temelli Avrupa” söyleminin gelişimi sürecinde bağlamsal ve yapısal faktörlerin etkisini de irdelleyecektir.

3.3. İdari temelli Avrupa

2004 yılının Mayıs ayında Güney Kıbrıs'ın tüm adayı temsilen AB'ye katılması ile Kıbrıslı Türkler Avrupa Birliği vatandaşı olmuşlardır. Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığı üzerinden kazanılan vatandaşlık hakları Kıbrıslı Türklere Avrupa'da serbest dolaşım, çalışma ve öğrenim gibi pek çok avantajlar sağlamış ve toplumsal anlamda Avrupa Birliği üyeliği sonucunda gerçekleşecek kazanımları da belirgin kılmıştır. Buna ek olarak, 2004 yılından itibaren Kuzey Kıbrıs kurumlarının AB kurumları ile temasları artmış ve özellikle sivil toplum örgütleri bazında işbirlikleri gelişmiştir. Kuzey Kıbrıs'ın tanınmamış olsa da Avrupa Birliği ile geliştirdiği bu ilişki AB'ye önceleri muhalif olan UBP ve DP'nin de "Avrupa" ile olan söylemlerinde değişikliklere neden olmuştur. Aynı zamanda Türkiye'nin AB müzakerelerinin başlaması Kuzey Kıbrıs sağ söylemlerinde Avrupa Birliği'ne yönelik "ılımlı" tavırları da mümkün kılmıştır. Bu anlamda iki parti de referandum öncesi dönemde Kıbrıs'ın üyeliğini Türkiye'nin eş zamanlı üyeliğine bağlayan koşulundan vazgeçmiştir.

Burada değinilmesi gereken önemli bir husus da, ideolojik anlamda Avrupa Birliği'nin özellikle 2000 yılında Lizbon Stratejisinin kabulü ile ve sonraları Avrupa 2020 tasarısı ile sağlamlaştırılan açık ve rekabetçi piyasa ekonomisi modelinin Kuzey Kıbrıs'taki ana akım siyasi partilerin Soğuk Savaş sonrasında başlayan ve ideolojik farkların azaltılması ile geliştiren merkezci karakteri ile de büyük oranda örtüştüğüdür (bkz. Ek-3). Bu anlamda serbest piyasa ekonomisini destekleyen UBP ve DP, referandumlar sonrası dönemde Kıbrıs sorunu bağlamında Avrupa Birliği'ne tümüyle karşı bir tutum sergilememişlerdir. Daha milliyetçi kimliği ile öne çıkan UBP, kıyaslanabilecek sağ muhafazakar partiler ile karşılaştırıldığında da (örneğin Danimarka Halk Partisi veya Fransa'da "Ulusal Cephe") Avrupa entegrasyonuna karşı tümenden retçi bir tutum görülmemektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere, Annan Süreci sonrası dönemde gelişen siyasi konjonktür ve buna bağlı değişen söylemsel alanın yarattığı bir diğer etki de "Avrupa"nın hâlihazırda başlatılmış olan bir genişleme süreci içerisinde kurgulanmasıdır. Bununla birlikte 2004 yılından itibaren tüm siyasi partiler Avrupa Birliği üyeliğini hükümet programlarına dâhil etmişler ve Kuzey Kıbrıs'ın AB muktesabatına uyum çalışmalarına yön vermişlerdir. AB, Birliğe katılmak isteyen ülkelerden Kopenhag Kriterleri ile belirlenen bazı şartların yerine getirilmesini — istikrarlı ve kurumsallaşmış bir demokrasinin var olması, etkin bir piyasa ekonomisi, hukuk devleti vs. — istemektedir.

Danimarka Halk Partisinin AB' referandumunu talep eden görseli; Kuzey Kıbrıs'ta milliyetçi kimliği ile öne çıkan UBP, kıyaslanabilecek sağ muhafazakâr partiler ile karşılaştırıldığında da (örneğin Danimarka Halk Partisi veya Fransa'da "Ulusal Cephe") Avrupa entegrasyonuna karşı tümenden retçi bir tutum görülmemektedir.

Buna ek olarak AB içinde rekabet edebilme kapasitesinin sağlanması için ve AB mevzuatının etkin bir biçimde uygulanabilmesi için etkin idari yapılar ve yüksek bir kapasite beklenmektedir. Bu bağlamda, sağ ve sol ana akım partiler Avrupa Birliği üyeliğinin Avrupa içinde ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilir, modern bir idari yapıya denk geldiği noktasında örtüşmüşlerdir. Burada üyelik sürecinin — yani katılım müzakereleri yürüten ülkenin aslında müktesebata uyum sürecinde manevra alanının dar olduğu gerçekliğinin — de önemli bir rolü olduğunu vurgulamak gerekir. Reformların zorunluluğu veya AB müktesebatının uygulanması şartı, uyum sürecini yöneten hükümetler üzerinde bağlayıcı bir ajanda oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Avrupa Birliğinin genel anlamda uyguladığı şartlılık (*conditionality*) mekanizması⁶¹ Kuzey Kıbrıs'a birebir uygulanmasa da; yukarıda değinilen faktörler (kamusal alandaki algılar, Türkiye'nin etkisi, ideolojik etkenler ve Kıbrıs sorununun değişen parametreleri) ve ayrıca Avrupa Birliği üyelik sürecinin Güney Kıbrıs'ın da dâhil olduğu genişleme turu ve sonrasında uyguladığı strateji, Kuzey Kıbrıs'ta konsensüsçü ve ilk bakışta apolitik olarak görünen bir söylemin ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur.

⁶¹ Eli Gateva, *European Union Enlargement Conditionality*, Basingstoke, Palgrave, 2015.

Bu söylemin önemli bir özelliği, ağırlıklı partilerin “kolayca uzlaşabildiği”⁶² veya hedef birliği gösterdiği konuların (*valence issues*) vurgulanmasıdır. Bu bağlamda Avrupa Birliği söylemi, kamu sektörünün ve mali bütçenin etkinliği, uluslar arası piyasalara erişim, denk bütçe) gibi pozitif anlamlar yükleyen gösterenler (*signifiers*) ile söylemsel düzlemde Avrupa Birliği üyeliğinin pozitif temsili sağlanmaktadır. Bu noktada vurgulanması gereken diğer bir husus da ideolojik görünmeyen bu söylemin aslında ideolojik olduğudur. Çünkü Avrupa “karşı durulamayacak küreselleşme süreci”⁶³ hakim anlayışı üzerinden kurgulanıp Avrupa içerisindeki neo-liberalizm ve idari reform ilişkisi veya AB’nin aday ve üçüncü ülkelerle olan ilişkilerini sorunlaştıran alternatif anlatılar dışlanmaktadır.⁶⁴

Yunanistan’da 2008 yılından itibaren baş gösteren kriz, kıta genelinde AB mali ve idari politikalarına yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Bu bağlamda ana akım partiler arası rekabet, diğer (özellikle 2004 ve sonrası) üye ülkelerin katılım süreçlerindeki gibi Avrupa Birliğine uyum sürecini seçmen gözünde itibar kaybına uğramadan

⁶² Josh Green, ‘When voters and parties agree: valence issues and party competition’, *Political Studies*, Cilt 55, No 3, 2007, s. 629-655; Anna Grzymala-Busse ve Abby Innes, ‘Great expectations: the EU and domestic political competition in East Central Europe’, *East European Politics and Societies*, Special Issue on EU Enlargement, Kış 2003, s.64-73.

⁶³ Aydın Düzgüt, 2011, a.g.e.; Selvi Eren, “Küreselleşme Tartışmaları Ekseninde AB Şüpheliği ve Popülizmin Avrupa Bütünleşmesine Etkileri”, İKV Değerlendirme Notu, İstanbul, Ağustos 2017, <http://www.ikv.org.tr/images/files/brief-agustos%20final.pdf> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁶⁴ Christoph Hermann, “Neoliberalism in the European Union”, *Studies in Political Economy*, No 79, 2007, Ottawa; Thomas Diez, “Expanding Europe: The Ethics of EU-Turkey Relations”, *Ethics and International Affairs*, Cilt 21, No 4, 2007, s. 418.

etkin yönetimi olmuştur. Grzymala-Busse ve Innes'in yaptığı çalışmalarda da vurguladıkları gibi, sağ ve muhafazakâr partiler bu ikilemden daha fazla etkilenmiş ve kendilerini milliyetçilik ile piyasa liberalizmi arasında bulmuştur.⁶⁵ Kuzey Kıbrıs örneğinde ise bu durum şöyle açıklanabilir: ideolojik temelli “Açık Avrupa” ve “Ulusal Temelli Avrupa” vizyonları ayrımlaşma stratejisi olarak kullanılmış, sağ ve sol partilerin kendi aralarındaki ideolojik farklara vurgu yapabilmelerini sağlamıştır. Diğer taraftan “İdari temelli Avrupa söylemi” bazındaki rekabet hangi partinin uyum sürecini ve “reformları” daha iyi yönetebileceği üzerinden olmuştur.

Cumhuriyetçi Türk Partisinin son yıllarda kullanmış olduğu “reform” söylemi de yine bu doğrultudadır.

AB'nin Kıbrıslı Türkler için sunduğu imkanları azami düzeyde kullanarak, ülkemizin yasal ve idari yapılarının AB ülkelerindeki örneklerle uyumlaştırılması için etkin girişimlerde bulunduk. Bu bağlamda AB Müktesebatına Uyum Programı hazırlayarak, örneği olmayan kapsamlı bir stratejiyi hayata geçirdik. Geçen süre zarfında, bir dizi AB uyumlu yasayı yürürlüğe koyarak, Kıbrıs Türk halkının içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sıkıntıların aşılabilmesi için yeni düzenlemeler getirdik [...] AB'ye uyumu ve diğer ekonomik, idari ve sosyal alandaki reformları şimdiki Hükümet programının merkezinde tuttuk ve AB uyum çalışmalarının etkin izlenmesinin sağlanması için bakanlar seviyesinde bir AB Uyum Yönetim Grubu oluşturduk. Daha sonra AB Koordinasyon Merkezinin eşgüdümünde 300 kadar Bakanlık teknik personeli ve üst düzey yöneticilerinin katılımıyla, Müktesebata Uyum Programı'nı güncelleyerek Bakanlar Kurulu'nda onayladık.⁶⁶

2012 sonu ve 2013 yılının başında UBP'nin içerisinde yaşanan ve 8 milletvekilinin ihracı/istifası ile sonuçlanan siyasal kriz neticesinde 7 milletvekilinin partiye eklenmesi ile yeni bir oluşuma girmiş Demokrat Parti (Demokrat Parti – Ulusal Güçler adını almıştır) bu dönemde AB'ye yönelik Kıbrıs Sorunu üzerinden gönderme yapmaya devam etmiş ancak Kıbrıs Türk toplumunun AB'ye uyum sürecinin önemini ve yasaların AB mevzuatına uyumlu hale getirilmesinin önemini 2014 seçimleri için hazırladığı “Geleceğin Yol Haritası” isimli belge dâhil sıkça dile getirmiştir.⁶⁷

Ulusal Birlik Partisinin Avrupa söylemi de benzerlikler açısından dikkate değerdir. Parti, “Türklük” (*Turkishness*) söylemi üzerinden okuduğu ulusal kimliğin AB içerisinde de sürdürülmesi

⁶⁵ Grzymala-Busse ve Innes, 2003, a.g.e.

⁶⁶ “Erk: AB Müktesebatına Uyum Programı CTP-BG'nin eseridir”, CTP Basın Bürosu tarafından yapılan açıklama, <http://www.kibristime.com/kibris/erk-ab-muktesebatina-uyum-programi-ctp-bgnin-eseridir-h30580.html> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁶⁷ “KKTC'nin Geleceği, Geleceğin KKTC'si için Yol Haritası”, Demokrat Parti Ulusal Güçler Seçim Bildirgesi, 7 Temmuz 2013, <http://docplayer.biz.tr/94363-Gelecegin-yol-haritasi.html> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

gerektiğini “ulusal temelli Avrupa” söylemi içerisinde savunmuş⁶⁸, bununla birlikte Avrupa Birliği uyum sürecini “idari reformlar” ile eşleştirmiş ve kamu/mali reformunda öncü imajı vermeye çalışmıştır. Bu bağlamda 2009 yerel seçimlerine Avrupa Birliği bayrağı ve Avrupa haritası içeren görsellerle katılmış, “Yerimiz Avrupa Birliğidir” çağrısında bulunmuş ve “her alanda Avrupa Birliği standartları” sözü vermiştir.

UBP Seçim Afişi

UBP, 2009'da düzenlenen genel seçimlerde iyi bir performans sergilemiş ve seçimlerden sonra hazırlanan hükümet programında Avrupa Birliği müktesebatına uyum çalışmalarına “devam edileceğini”, ayrıca Avrupa Birliği ile olan ilişkilerin “güçlendirilerek devam edeceğini” açıklamıştır. 2013 seçimleri için hazırlanan bildirge de UBP'nin “idari temelli Avrupa” vizyonuna ışık tutmaktadır. Bu anlamda bildirgede şu ifadeler yer almaktadır:

Piyasaya sürülen ürünlerin güvenli olabilmesi için Avrupa Birliğine Uyumlu Ürün Güvenliği Yasası hazırlanmış olup Nisan-Mayıs döneminde Meclis alt komitesinde görüşülmeye başlanılmıştır.⁶⁹ UB, hukukun üstünlüğüne inanan bir parti olarak köklü ve hukuk reformu ile mevcut yasaların yeniden düzenlenerek hukuk sistemimizin evrensel standartlar çizgisine ulaşmasını ve Avrupa Birliği normlarına uyumlu hale gelmesini temel ve ana hedef olarak belirlemiştir.

Yukarıdaki alıntıda altı çizilmesi gereken nokta, AB uyum sürecinin “norm” lar ile temsil edilmiş olması ve aynı zamanda “güvenlik”, “evrensel hukuk” gibi *topos*'larla meşrulaştırılmasıdır. 2016 yılında kurulan UB-DP Koalisyon Hükümeti de bu anlayışa uygun olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

Avrupa Birliği müktesebatına yasal ve idari uyum çalışmaları [...] Avrupa Birliği Kurumları ile işbirliği içerisinde sürdürülmeye devam edecektir. Geçerli mevzuat ve yasalarımızın tümünün Avrupa Birliği ile uyumlu olması

⁶⁸Üst düzey UB idarecisi ile mülakat, Lefkoşa, Ocak 2014.

⁶⁹ UB 2013 Seçim Bildirgesi için: “UBP Seçim Bildirgesini açıkladı”, Kıbrıs Time, 10 Temmuz 2013, <http://www.kibristime.com/kibris/ubp-secim-bildirgesini-acikladi-h19315.html> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

için gereken düzenlemeler yapılacaktır. Bu çerçevede Avrupa Birliği (AB) ve üye ülkelerle ilişkilerin güçlendirilmesi önem arz etmektedir [...] Devam etmekte olan müzakere süreci sonunda bir çözüme ulaşılacak varsayımıyla hareket ederek, bir yanda Federal bir ekonominin parçası olacak kendi ekonomimizi Avrupa Birliği ve Güney Kıbrıs Rum Devletiyle entegre ederken diğer yanda kendi ekonomik çıkarlarımızı korumaya yönelik tedbirleri de düşünmek zorundayız.

Yukarıdaki iki alıntıda da AB'nin "idari temelli" yapısına entegrasyon'un sağ siyasal söylemde de yer aldığı görülmektedir. İki sağ partinin Koalisyon Anlaşması'nda bu terimin yer alması ve "gereken düzenlemelerin" yapılacağı vurgusu (ki idari temelli Avrupa'yı meşrulaştırmaktadır) söz konusu Avrupa vizyonunun ilerleyen yıllarda Kıbrıs Türk siyasal söyleminde egemen olma olasılığının altını çizmektedir. İlk alıntıda görülen "ilişkilerin güçlendirilmesi" ve ikinci alıntıda görülen "ekonomik çıkarlar" referansları UBP ve DP'nin üyelik uyum süreci üzerinden inşa ettikleri "devlet" ve "ulusal kimlik" olgusunu güçlü bir iç/dış kimliğe ihtiyaç duyan siyasal/ekonomik alan olarak Avrupa Birliği'ne yüklemler diğer partilerden ayrışma adına beklenebilir bir durumdur.

Nitekim Şubat 2017 tarihinde kurulan ve kendisini muhafazakâr-milliyetçi çizgide konumlandıran Yeniden Doğuş Partisi (YDP) de AB uyum sürecini "norm" lar ile kurgulamış ve aynı zamanda "güvenlik", "evrensel hukuk" gibi *topos*'larla meşrulaştırmıştır. Kıbrıs müzakerelerini "KKTC'nin ekonomik altyapısının güçlendirilmesi", "refahının artırılması" "her iki halkın asli kurucu iradeleleri", "adil ve kalıcı bir çözüm" referansları ile tanımlayan ve kolektif kimliği "Kıbrıs Türkünün, Türk Milletinin kopmaz bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle" tanımlayan YDP, birçok temel politikasını Avrupa Birliği normlarına atıfla tahayyül etmiştir.⁷⁰

Bu bağlamda YDP, kamu yönetimini "Avrupa Birliği kurallarına uygun olarak reforme etme" ve Merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki ilişkileri "Avrupa Yerel Yönetimler uygulamalarıyla uyumlu olarak yeniden düzenleme" sözleri vermiştir.⁷¹ Bununla birlikte diğer siyasi partiler gibi YDP'nin de ayrışma amacıyla Avrupa söylemlerinde ideolojik referanslara başvurdıkları kaydedilmiştir. Bu çerçevede parti adına yapılan bazı açıklamalarda Avrupa Birliği "bir Hristiyan topluluğu" olarak değerlendirilmiş, "dışlayıcılık" ve "riyakârlık" gibi stigma kelimeler ile olumsuz olarak yüklenmiştir.⁷²

⁷⁰ YDP Parti Programı, 18 Ekim 2017, <http://www.ydpkktc.com/Parti-Detay.aspx?ID=3> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁷¹ A.g.e.

⁷² "YDP Genel Sekreteri Zaroğlu: "Avrupa Birliği bir Hristiyan Topluluğudur", www.kibrisgercek.com, 14 Mart 2017, <https://kibrisgercek.com/2017/14/10/8286/ypd-genel-sekreteri-zaroglu-avrupa-birligi-bir-hristiyan-toplulugudur/> (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2018).

Yeniden Doğuş Partisi Başkanı Erhan Arıklı, Aralık 2017’de düzenlenen “Aday Tanıtım Şöleninde” partilileri selamlıyor.

Diğer taraftan Ocak 2016’da akademisyen ve eski müzakereci Kudret Özersay tarafından kurulan ve merkezci bir temelde kendisini konumlandıran Halkın Partisi (HP), söylemlerinde “yeni bir siyaset anlayışı” teması kullanmıştır. “Köklü değişim”, “insan hakları”, “demokrasi”, “laiklik”, “sosyal adalet”, “şeffaflık”, “hesap verebilirlik”, “liyakat” ve “hukukun üstünlüğü” gibi referans sözcükler temelinde geliştirilen parti söylemi Kıbrıs müzakereleri konusunda da kurguladığı yeni siyaset anlayışının “hem BM parametrelerindeki çözüme, hem de Avrupa Birliği ile bütünleşmeye uygun hale getirilmesine yardımcı olacağını” vurgulamaktadır.⁷³ Bu öngörüyle Aralık 2017 seçimleri için hazırlanan HP manifestosunda yer verilen temel politikalar da Avrupa normlarına atıfla meşrulaştırılmıştır. Bu noktada altı çizilmesi gereken önemli bir husus Avrupa söyleminde HP’ nin henüz ideolojik referanslara başvurmamasıdır. Diğer partiler ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan bu farklılık, partinin geleneksel sağ ve sol söylemlerden sıyrılmaya çalışan “yeni bir KKTC” tahavvülüdür. Nitekim parti programında kullanılan referanslar ve “temiz, dürüst, objektif siyaset ve yönetim” iddiası, partinin ideolojik yüklenimlerin ötesinde “hakikatlerin” temsilcisi gibi davranabilme çabasıdır.⁷⁴

⁷³ “Halkın Partisi Parti Programı”, <http://www.halkinpartisi.biz/wp-content/uploads/2017/06/Halk%C4%B1n-Partisi-Program-2017.pdf> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

⁷⁴ Bkz. Rafet Uçkan, “KKTC’nin yeni partisi”, *BirikimDergisi*, 4 Şubat 2016, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/7486/kktc-nin-yeni-partisi#>.WpvcJh1ubIU (Erişim Tarihi 10 Şubat 2018).

Halkın Partisi'nin Ocak 2018'de Lefkoşa'da düzenlediği "Şölen"den bir kare.

İşte bu sebeple, yani "ideolojiden arınma" galesi Halkın Partisi'nin kullandığı söylemin AB normlarına referansla meşrulaştırılması noktasının en azından şu an için parti açısından öncelikli olduğu ve bu yüzden AB'ye yönelik "kaba milliyetçi" açıklamalardan veya AB'ye atıfla sol ile özdeşleştirilen Kıbrıslılık şiarından sakınacağı düşünülebilir. Ancak burada vurgulanması gereken nokta, HP' nin sakınmaya çalışsa da söyleminde ürettiği Avrupa vizyonunun, en azından KKTC'de de uygulamayı öngördüğü politikalarda temel aldığı Avrupa içerisindeki neo-liberalizm ve idari reform ilişkisinin ideolojik olduğudur.

4. Sonuç

Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'ın "Avrupalılaşıma" süreci Kıbrıslı Türk ana akım siyasi partilerin "Avrupa" ve "Avrupa Birliği" söylemleri bağlamında incelenmiş ve ana akım siyasi partilerin Kıbrıs'ın AB üyeliği üzerine yürüttükleri söylemler aracılığıyla inşa etmekte oldukları farklı Avrupa vizyonlarına odaklanılmıştır. Eleştirel Söylem Analizi (*Critical Discourse Analysis*) metoduyla incelenen siyasi partilerin basın yoluyla yapılan açıklamaları, seçim bildirgeleri, seçilmiş hükümet programlarını ve seçilmiş politikacılarla Avrupa Birliği üzerine yapılmış mülakatlar, Kuzey Kıbrıs'ta Avrupa ve Avrupa Birliği üzerine yapılan tartışmaların aynı zamanda kolektif kimlik üzerine yapılmakta olan tartışmalar

olduğunu ve farklı ideolojik repertuarların Avrupa vizyonu inşasında temel bir yer tuttuğunu göstermiştir. Ancak analiz, farklılıklarına rağmen son yıllarda gerek sağ gerek sol söylemlerin örtüştüğü, “İdari temelli Avrupa” söyleminin geliştiğini vurgulamaktadır.

Referandumlar öncesi dönemde; analiz kapsamındaki Kıbrıs Türk sağı için Avrupa, özcü Türklük kimliği üzerinden tehdit unsuru olarak inşa edilmiş, Kıbrıs Türk devletini ve “anavatan” Türkiye’yi dışlayıcı bir yapıya tekabül etmektedir. 2004 yılı sonrası dönemde bu özcü kimliğin ve böylece tutarlı bir iç ve dış kimlik inşasına ihtiyaç duymakta olan ulus-devlet modelinin, Avrupa ve AB uyum sürecine referansla tekrardan inşa edildiği görülmektedir.

Analiz kapsamındaki Kıbrıs Türk (merkez) sol partilere ait konuşmalar, Kıbrıs sorununun çözümüne yaptığı vurgular ve bu bağlamda, Kıbrıslı Rumları ötekileştiren özcü argümanları reddetmesiyle ilk bakışta baskın sağ söylemden önemli oranda farklılaşan bir söylemin varlığını düşündürmektedir. Ancak analiz, sol söylemin gerek referandum öncesi dönemde modernleşme paradigmasına ve bu paradigmanın cemaatlerin söylemsel inşasında kullanılan özcü nitelikler ve ötekileştirme noktalarında, gerekse referandum sonrası dönemde Avrupa’ya karşı dozu yükselen milliyetçi refleksler göstermeleri konusunda geleneksel sağ söylem ve stratejilerle örtüştüğünü göstermektedir. Özcü niteliklere bağlı ulus-devletin, iç ve dış sınırların veya ötekileştirmenin sağ söylemdeki kadar net olmadığı söylenebilir. Ancak, Avrupa halen (daha “açık” ve esnek olmakla birlikte) milliyetçi referanslar ve özcü ve dışlayıcı kimliğe atıfla inşa edildiği görülmektedir.

Bununla birlikte, çalışma; farklılıklarına rağmen son yıllarda gerek sağ gerek sol söylemlerin örtüştüğü, “İdari temelli Avrupa” söyleminin geliştiğini vurgulayarak Avrupa Birliği’nin dış ilişkilerine ilişkin çalışmalarda ve Avrupalılaşma literatüründe gözlemlenen gelişmelerin Kuzey Kıbrıs örneğinde de karşılığını bulduğunun altını çizmektedir. Söylem analizi, genel kanıların aksine, Avrupa üzerine gerçekleşen sağ ve sol söylemlerin birbirinden tamamen farklı olmadığını, bazı farklılıklarına rağmen AB uyum süreci üzerinden üretilmekte olan bir meta-söylemi inşa ettiklerini göstermektedir. Bu gözlem aynı zamanda 2004 yılı sonrası değişen siyasi konjonktür’ü, bunun etkilerini ve Kıbrıs’ın artık eskisi gibi olmayacağı, bu bağlamda yeni referansların üretildiği bir alan olarak algılanması gerektiğinin altını çizmektedir. Söylemlerin detaylı analizi olmadan siyasal-toplumsal gelişmeleri değerlendirmek mümkün görünmemektedir.

Kaynakça

- “Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Turkish Republic of Northern Cyprus on the establishment of an Association Council”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 6 Ağustos 1997, <http://www.mfa.gov.tr/agreement-between-the-government-of-the-republic-of-turkey-and-the-government-of-the-turkish-republic-of-northern-cyprus-on-the.en.mfa> (Erişim Tarihi 19 Ocak 2016).
- “AB doğrudan ticaret üzerine çalışıyor”, *Halkın Sesi*, 19 May 2004.
- “Akıncı: Göç nedenleri ortadan kaldırılmalı”, *Kıbrıs*, 14 Mart 1997.
- Alper Kaliber, “Contextual and contested: reassessing Europeanization in the case of Turkey”, *International Relations*, Cilt 27, No 1, 2013, s. 52-73.
- “Ambargolar Kalkıyor”, *Kıbrıs*, 29 Nisan 2004.
- Anna Grzymala-Busse ve Abby Innes, ‘Great expectations: the EU and domestic political competition in East Central Europe’, *East European Politics and Societies*, Special Issue on EU Enlargement, Kış 2003, s.64-73.
- Angelos Sepos, *The Europeanization of Cyprus: Polity, policies and politics*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2008.
- Aslıhan P. Turan, “Kıbrıs’ta Mülkiyet Sorunu: Loizidou ve Orams Kararları”, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, 12 Şubat 2010, <http://www.bilgesam.org/incele/795/-kibris%E2%80%99ta-mulkiyet-sorunu--loizidou-ve-orams-kararlari/#.WgWX9Y-CzIU> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).
- Arif Hasan Tahsin, “Kıbrıs’ta neler oluyor?”, *Birikim Dergisi*, No 136, Ağustos 2000.
- “Avrupa Birliği Rumlara, CTP Avrupa Birliğine teslim”, *Kıbrıs Postası*, 16 Mart 2009.
- “Birlikte Başaracağız”, *Kıbrıs*, 27 Ocak 2005
- Christoph Hermann, “Neoliberalism in the European Union”, *Studies in Political Economy*, No 79, 2007.
- “Commission of the European Communities, The Challenge of Enlargement. Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership, OJEC Supp. Cilt 5, No.93.
- “CTP: referandum ertelenemez”, *Hürriyet*, 12 Nisan 2004, <http://www.hurriyet.com.tr/ctp-referandum-ertelenemez-38591709> (Erişim tarihi 20 Eylül 2017).
- “Cyprus”, Council meeting - General Affairs, Lüksemburg, 26 Nisan 2004, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-04-115_en.htm?locale=en (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Dayatma bir tavırla TC ile KKTC arasında imzalanan Ortaklık Konseyi Anlaşması’na tepkiler: Yarar değil, zarar”, *Yenidüzen*, 8 Ağustos 1997.

Defne Gunay ve Kadri Renda, “Usages of Europe in Turkish foreign policy towards the Middle East”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 16, No 1, 2014, s. 47-67.

Desmond Dinan, *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*, Boulder, Lynne Reiner, 2005, 3. Baskı.

Donatella Della Porta. and Manuela Caiani, “The Europeanization of public discourse in Italy: A top down process?”, *European Union Politics*, Cilt 7, No 1, 2006, s. 77-112.

Eli Gateva, *European Union Enlargement Conditionality*, Basingstoke, Palgrave, 2015.

“Erk: AB Muktesebatına Uyum Programı CTP-BG’nin eseridir”, CTP Basın Bürosu tarafından yapılan açıklama, <http://www.kibristime.com/kibris/erk-ab-muktesebatina-uyum-programi-ctp-bgnin-eseridir-h30580.html> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Green Line Regulations”, European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0866:20130808:EN:PDF> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Avrupa Birliği’ne Üye Olabilir Mi? Hukuki Durum ve Siyasi Değerlendirmeler”, Avrupa Birliği Bilgilendirme Serisi, Türkiye – AB Karma Parlamento Komisyonu, No 3, Haziran 2001.

George Kyris, *The Europeanisation of contested statehood: The EU in northern Cyprus*, Surrey, Ashgate, 2015.

H. Tolga Bölükbaşı, “Avrupa Entegrasyonu Kuramlarıyla Türkiye’yi Konu Alan Yazının Etkileşimi: Avrupalılaştırma Araştırma Programını Türkiye Özelinde Yeniden Düşünmek”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, No 30, 2011, s.77-102.

“Halkın Partisi Parti Programı”, <http://www.halkinpartisi.biz/wp-content/uploads/2017/06/Halk%C4%B1n-Partisi-Program-2017.pdf> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

Hans Lacher ve Erol Kaymak, “Transforming identities: Beyond the Politics of non-settlement in northern Cyprus”, *Mediterranean Politics*, Cilt 10, No 2, s. 147-166.

“Artık Herşey daha güzel olacak”, Cumhuriyetçi Türk Partisi Kurultay Bildirgesi, 1993, CTP Yayınları, Lefkoşa.

Jim Buller ve Andrew Gamble (2002), “Conceptualising Europeanisation”, *Public Policy and Administration*, Cilt 17, No 4, s.4-24.

Josh Green, 'When voters and parties agree: valence issues and party competition', *Political Studies*, Cilt 55, No 3, 2007, s. 629-655.

"Kalyoncu: CTP'nin AB vizyonu halk ile uyumlu ", *Kıbrıs*, 24 Ocak 2009.

"Kalyoncu: Geri dönmek yok", *Kıbrıs*, 27 Şubat 2014.

"Kıbrıs Türk Toplumu", Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği, https://ec.europa.eu/cyprus/node/58_tr (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

Kıbrıs Sorununun Çözümü herkese kazandırır", Cumhuriyetçi Türk Partisi Basın Bürosu, 21 Aralık 2016, <https://www.cumhuriyetciurkpartisi.org/21-Aralik-2016-Kibris-Sorununun-cozumu-herkese-kazandirir.html> (Erişim tarihi 20 Eylül 2017).

"KKTC'de Muhaleffetten AB İttifakı", *Hürriyet*, 28 Haziran 2003, <http://www.hurriyet.com.tr/kktcde-muhalefetten-ab-ittifaki-156075> (17 Eylül 2017).

"KKTC'nin Geleceği, Geleceğin KKTC'si için Yol Haritası", Demokrat Parti Ulusal Güçler Seçim Bildirgesi, 7 Temmuz 2013, <http://docplayer.biz.tr/94363-Gelecegin-yol-haritasi.html> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

Markus Jachtenfuchs, "Deepening and Widening Integration Theory", *Journal of European Public Policy*, Cilt 9, No 4, 2002, s.650-657.

Martin Reisigl ve Ruth Wodak , "The discourse-historical approach", Ruth Wodak ve Michael Meyer (der.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, Londra, Sage, 2009, s.87-122.

Mustafa Akıncı, "Entegre olacak neyimiz kaldı?", *Ortam*, 9 Eylül 1995.

Nathalie Tocci, *EU Accession Dynamics and Conflict Resolution. Catalysing Peace or Consolidating Partition in Cyprus?*, Aldershot and Burlington, Ashgate, 2004.

Neill Nugent, "Cyprus and the European union: A particularly difficult membership application", *Mediterranean Politics*, Cilt 2, No 3, 1997, s. 53-75.

Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, İstanbul, İletişim, 2016, 5. Baskı.

Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, Londra, Routledge, 2003.

"Parti Programı", Toplumcu Demokrasi Partisi, <http://www.tdpkibris.org/parti-programi/> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

"Parti Programı", Cumhuriyetçi Türk Partisi, <http://www.ctpkibris.org/programi/> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Parti Programı”, Yeniden Doğuş Partisi, <http://www.ydpkktc.com/Parti-Detay.aspx?ID=3> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Politik Tezler”, Cumhuriyetçi Türk Partisi, 2001, <http://www.ctpkibris.org/politik-tezler/> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Protocol No 10 on Cyprus”, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A12003T%2FPRO%2F10> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Presidency Conclusions”, Helsinki European Council, 10-11 Aralık 1999, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm (Erişim Tarihi 30 Eylül 2017).

Rafet Uçkan, “KKTC’nin yeni partisi”, *BirikimDergisi*, 4 Şubat 2016, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/7486/kktc-nin-yeni-partisi#.WpvCJh1ubIU> (Erişim Tarihi 10 Şubat 2018).

Rauf Denктаş, *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi*, Ankara, HD Yayıncılık, 2001.

Ruth Wodak ve Michael Meyer (der.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, Londra, Sage, 2009.

“Regular Report from the Commission on Cyprus’ Progress toward Accession”, European Commission, Kasım 1998, http://www2.parliament.cy/parliamentgr/101/commission_1998report.pdf (Erişim Tarihi 30 Eylül 2017).

Senem Aydın Düzgüt, “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 29, 2011, s. 49-70.

“Serdar Denктаş, Talat, Akıncı comment on Cyprus issue”, *Cyprus PIO*, 08 Şubat 1998.

Selvi Eren, “Küreselleşme Tartışmaları Ekseninde AB Şüpheliği ve Popülizmin Avrupa Bütünleşmesine Etkileri”, İKV Değerlendirme Notu, İstanbul, Ağustos 2017, <http://www.ikv.org.tr/images/files/brief-agustos%20final.pdf> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

“Serdar Denктаş: KıbrısTürkünü AB’ye biz taşıyacağız”, *Kıbrıs Postası*, 17 Nisan 2009.

Simon Hix ve Klaus Goetz, “Europeanised Politics? European integration and National Political Systems”, *West European Politics*, Cilt 23, No 4, 2000, s. 1-26.

Tanja Börzel ve Thomas Risse, “Conceptualising the domestic impact of Europe”, Kevin Featherstone ve Claudio Radaelli (der.), *The Politics of Europeanization*, Oxford, Oxford University Press, 2003, s.55-78.

“Tarihçe”, Ulusal Birlik Partisi, http://ubpkuzeykibris.com/haber_detay.asp?haberID=342#Tarihce (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

Thomas Diez, ‘Normative power as hegemony’, *Cooperation and Conflict*, Cilt 48, No 2, 2013, s. 194-210.

Thomas Diez, "Europe as Discursive Battleground: Discourse Analysis and European Integration Studies", *Cooperation and Conflict*, Cilt 36, No 1, s. 5-38.

Thomas Diez, "Expanding Europe: The Ethics of EU-Turkey Relations", *Ethics and International Affairs*, Cilt 21, No 4, 2007, s. 418.

"Thirteenth Report on the implementation of Council Regulation (EC) 86672004 of 29 April 2004 and the situation resulting from its application covering the Period 1 January until 31 December 2016", European Commission, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0371&from=EN> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

"Türkiye-AB ilişkilerinin Tarihçesi", Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, <http://www.ab.gov.tr/111.html> (Erişim Tarihi 30 Eylül 2017).

"Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının AB Lüksemburg Kararı ile ilgili açıklaması", 14 Aralık 1997, http://www.mfa.gov.tr/kuzey_kibris-turk-cumhuriyeti-hukumetinin_-ab-luksemburg-kararlari-hakindaki-aciklamasi-_14-aralik-1997.tr.mfa (Erişim Tarihi 30 Eylül 2017).

"Türkiye Cumhuriyeti – Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ortak Açıklaması", 20 Temmuz 1997, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti---kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti_ortak-aciklamasi_-20-temmuz-1997.tr.mfa (Erişim Tarihi 30 Eylül 2017).

"UBP Seçim Bildirgesini açıkladı", *Kıbrıs Time*, 10 Temmuz 2013, <http://www.kibristime.com/kibris/ubp-secim-bildirgesini-acikladi-h19315.html> (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

UBP-DP Hükümet Programı", KKTC Cumhuriyet Meclisi, 11 Haziran 2001, <http://www.cm.gov.nc.tr/Bilgi/hukümetprogram7.pdf> (Erişim tarihi 20 Eylül 2017),

"We strive for a 'bizonal', 'bicommunal', 'federated' Cyprus: the basis for our communal rights struggle is the constitution of the 1960', 'Cyprus after accession: thinking outside the Box: Background Documents', *South East European Studies at Oxford*, Ek 2, http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1255432396r4726.Cyprus_after_Accession_Thinking_Outside_the_Box.pdf (Erişim Tarihi 1 Şubat 2018).

"Weston: Finansal Paket Hazırlıyoruz ", *Halkın Sesi*, 18 Haziran 2004.

Ziya Onis, "Conservative globalists versus defensive nationalists: political parties and paradoxes of Europeanization in Turkey", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Cilt 9, No 3, 2007, s. 247-261.

Ek 1. KKTC Milletvekili Seçimleri (1976-2018)

	1976		1981		1985		1990		1993		1998		2003		2005		2009		2013		2018	
	S. S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%	S.S	%
CTP	2	12.9	6	15.1	12	21.4	-	-	13	24.2	6	13.4	19	35.2	24	44.5	15	29.2	21	38.4	12	20.9
TKP	6	20.2	13	28.5	10	15.8	-	-	16	13.3	7	15.4			-	2.4	-	-	-	-	-	-
UBP	3 0	53.7	18	42.5	24	36.7	34	54.7	?	29.8	24	40.3	18	32.9	19	31.7	26	44.1	14	27.3	21	35.6
DP									5	29.2	13	22.6	7	12.9	6	13.5	5	10.7	12	23.2	3	7.8
DHP	2	11.7	2	8.1	?	7.4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TBP	-	-	1	5.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TDP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	6.9	3	7.4	3	8.6
YDP	-	-	-	-	4	8.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BDH	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	13.2	1	5.8	-	-	-	-	-	-
ÇABP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.97	-	-	-	-	-	-
KAP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.6	-	-	-	-	-	-
YP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.6	-	-	-	-	-	-
DMP	-	-	-	-	-	-	16	44.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MAP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.5	-	-	-	-	-	-
ORP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	6.2	-	-	-	-
BKP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.4	-	3.1	-	-
HİSP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.5	-	-	-	-
TKP-YG	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.6
HP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	17.1
YDP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	6.9
MDP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.1
Diğer		1.5		0.7		12.6		0.8		3.5		8.3								0.6	-	1.4

Ek. 2 Siyasi Parti Tarihçeleri

Cumhuriyetçi Türk Partisi

1970 yılında Ahmet Mithat Berberoğlu tarafından kurulmuş ve kuruluşundan itibaren, Rauf Raif Denктаş'ın yürüttüğü ayrılıkçı-bağımsızlık (Türk toplumunu Kıbrıs Cumhuriyetinden bağımsızlaştırma) siyasetine bir alternatif oluşturmuştur. Özellikle 1976 yılında Özker Özgür'ün başkan seçilmesinden sonra tutarlı bir şekilde ve merkez sağ partilerin görüşlerinin aksine, iki bölgeli federasyon tezini savunmaktadır. Partinin ideolojik çizgisinin oluşumu ve gelişiminde 1974 sonrası Türkiye'de yükseköğrenime giden öğrencilerin o dönem Sovyetik çizgide kurdukları KÖGEF (Kıbrıslı Öğrenci ve Gençlik Federasyonu) önemli bir rol oynamıştır Cumhuriyetçi Türk Partisi adaya dönüşleri ile birlikte KÖGEF'liler tarafından ele geçirilmiş ve Soğuk Savaş dönemi boyunca CTP Sovyetik çizgide siyaset yapmıştır. Bu bağlamda Güney Kıbrıs'ta örgütlü Kıbrıs Komünist Partisi'nin (AKEL) anti-emperyalist söylemini tamamen benimseyen CTP, aynı zamanda Sovyetler Birliğinin temsilcisi konumunda olan AKEL ile emir komuta ilişkisine girmekle de eleştirilmiştir. BU dönemde CTP'nin Kıbrıslılık duruşunun sertleştiği de görülmektedir. Denктаş liderliğini ve Türkiye'yi de hedef almaktan çekinmeyen CTP bu dönemde ayrılıkçı veya "entegrasyoncu" siyaseti sert bir dille ve Kıbrıslılık bağlamında eleştirmiştir. 10 Aralık 1979 tarihinde insan hakları günü sebebiyle bir açıklama yayınlayan Özker Özgür Kıbrıs ile ilgili vizyonunu şu ifadelerle açıklamıştır:

[...] Bizim, çocuklarımızın ve gelecek kuşakların sahip oldukları insan hakları, anavatanımız sevgili Kıbrıs'ımızın özgür havasını solumak içindir. Türkçe ve Rumca her Kıbrıslı çocuk için zorunlu olmalıdır. Böylece uzun süredir şovenizmin bastırdığı ortak Kıbrıslı değerlerimiz yüzeye çıkabilir ve gelişebilir."⁷⁵

⁷⁵Cyprus Bulletin, 22 Aralık 1979.

1990 sonrası Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve kapitalizmin "ideolojileri sonunun" ilan etmesi şüphesiz Kıbrıs'ta da büyük etki yaratmıştır. SSCB'nin yıkılması ile CTP merkez-sol tezleri benimsemiş ve bu bağlamda 1993 tarihinde yapılan kurultayında AB hedefini parti tüzüğüne eklemiştir. Dünyadaki gelişmeleri ve Kıbrıs Türk toplumunun özelliklerini dikkate alarak, 'iki toplumlu, iki bölgesi ve toplumların siyasi eşitliğine dayalı ve İngiliz üslerinden arındırılmış, askersizleştirilmiş federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin' kurulması tezini destekleyen CTP, Kıbrıs adasının stratejik önemini kabul etmektedir.

Çözüm ve Avrupa Birliği sayesinde, Kıbrıs Türk halkının kalkınacağına inanan CTP, olası bir çözümü takiben ve güven ortamının adada sağlanılmasına paralel olarak, aşamalı bir şekilde, adanın askerden ve silahtan arındırılmasını savunmaktadır. Federal Cumhuriyetin yaşayabilmesi için egemenliğin paylaşılması, ancak federasyon kurulduktan sonra Kıbrıs Türk toplumunun kendi öz yönetimini sürdürmesi ve ortak yönetim bilincinin kökleşmesi gerektiğine inanan CTP'ye göre, Avrupa Birliği çatısı altında bulunan birleşik bir Kıbrıs'ın, 'Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs halkları arasında var olan tarihsel düşmanlıkların aşılmasına ve bu ülkelerin demokratikleşmelerine olumlu katkı' yapacağını savunmaktadır.

Türkiye ile sürdürülen ilişkilerin yapısını ve işleyişini eleştiren CTP, Türkiye'nin, Kuzey Kıbrıs'ı doğrudan yönetir duruma gelmesini doğuran ilişki biçiminin, halklar arasında karşılıklı güvensizlik doğurduğunu öne sürmektedir. Türkiye ile ilişkilerin, iki ayrı devlet temelinden uzak, bir uydu devlet modeline götürülmesi, Kıbrıslı Türklerin, diğer devletler tarafından anlaşılma şansını tamamen ortadan kaldırdığını iddia eden CTP, Türkiye'deki yapı bozukluğunun, bu ilişkiler neticesinde ve entegrasyon politikası aracılığıyla, adaya ithal edildiğini ve sonuçta çöküntüye neden olduğunu belirtmektedir. Türkiye'nin çıkarının, Kıbrıs'ta güçlü, üretken, kendi kendini demokratik dinamizm içerisinde yöneten Kıbrıs Türk halkının varlığına bağlı olduğunu söyleyen CTP, Türkiye ile ilişkilerin, rasyonel, verimli ve onurlu bir çerçevede geliştirilmesini istemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'den bağımsız, kendi kendini özgürce yöneten bir yapının, Kıbrıs'ta oluşturulmasını savunmaktadır.

Ulusal Birlik Partisi

11 Ekim 1975 tarihinde Rauf Raif Denktaş tarafından kurulmuştur. Kıbrıs sorununa Kurucu Cumhurbaşkanı Denktaş'ın çizgisinden yaklaşan Ulusal Birlik Partisi bu bağlamda KKTC'nin kuruluşundan itibaren son dönemler hariç KKTC'nin kalıcılaşmasına yönelik konfederasyon çözümünü savunmuş ve Türkiye ile ilişkileri derinleştirmek (ki bağımlılığı arttırmak olarak da okunabilir) için çaba sarf etmiştir. Rauf Denktaş'ın bir dönemlik başkanlığı sonrası 2. Ve 3. Parti kurultaylarında Mustafa Çağatay tek aday olarak Başkan seçilmiştir. Kasım 1985 tarihinde ilan edilen Cumhuriyetle birlikte başbakanlık görevini dönemin bağımsız Meclis Başkanı Nejat Konuk'a devreden Mustafa Çağatay'ın UBP Genel Başkanlığı'nı da bırakacağını açıklamasının ardında gerçekleştirilen UBP 2. Olağanüstü Kurultayı ile UBP'de Derviş Eroğlu dönemi başlamıştır. 1986 yılında Türkiye'deki Turgut Özal hükümeti tarafından "KKTC ekonomisini kurtarmaya" yönelik hazırlanan "Ekonomik İşbirliği Protokolü", 1985 yılında kurulan UBP-TKP koalisyon hükümetinin ortakları arasında ciddi sıkıntılara sebep olmuş ve TKP'nin Protokolü imzalamaması ile birlikte hükümet bozulmuştur. 1990 seçimlerine UBP, Rauf Denktaş'ın da gayretleri ile sağda bir blok oluşturarak girdiler ve ülkedeki olumsuzluklara ve sol muhalefetin de blok oluşturma çabalarına rağmen bu seçimlerden zaferle çıktılar. Seçimi kaybeden muhalefet meclisi boykot kararı alması üzerine tekrar seçimlere gidilmiş ancak yeni seçimlerin dolaylı etkisi UBP ile "tek parti" görüntüsünden rahatsız olan Denktaş'ın arasını açmak olmuştur. Buna paralel olarak Derviş Eroğlu'nun UBP içerisinde güçlenmesi hem partiyi güçlendirmiş, hem de Eroğlu'nu Denktaş'a rakip olabilecek duruma getirmiştir. 2002 yılı itibarıyla başlayan "Annan Planı Dönemi"ne gelindiğinde ve Denktaş ile Eroğlu arasındaki kişisel çekişme 2000 yılındaki çekişmeli Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra da devam etmesine rağmen UBP, Denktaş ile birlikte "Hayır Cephesi" oluşturmuştur. 2003 yılındaki seçimlerde ilk kez ikinci parti konumuna düşen UBP, buna rağmen Mecliste birinci parti konumunu sürdürmüştür. CTP-DP hükümetinin bozulduğu 2005 yılında yapılan seçimlerinde oylarını az da olsa artıran UBP'de iç karışıklıklar su yüzüne çıkmaya başlar ve

Parti'nin 2009 yılındaki yenilgiden sonra 2013'de Parti tarihinin en kötü seçim performansını sergilemiştir. Seçimler sonucunda, milletvekilliğini kaybeden Ersin Küçük istifa eder ve Hüseyin Özgürün başkanlığa seçilir.

Demokrat Parti

Demokrat Parti, 30 Temmuz 1992 tarihinde UBP'den ayrılan 9 milletvekili tarafından kurulmuştur. Sosyal Demokrat Parti ve Yeni Doğu Partisinin, kendilerini feshedip DP'ye katılma kararı ile genişleyen Parti, 1993 erken genel seçimlerinde UBP'nin 17 yıllık iktidarına son vermiştir. Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş, kuruluşunda itibaren DP'ye yakın bir tavır izlemiş, DP'ye olan desteğini de 1993 yılında açıkça belirtmiştir. Nitekim 1993 yılında oğlu serdar Denktaş DP Lefkoşa Milletvekili olarak seçilmiş ve CTP ile kurulan koalisyon hükümetinde Gençlik Bakanlığı yapmıştır. 1995 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rauf Raif Denktaş'ı destekleyen Parti, 1996'da DP-CTP hükümetinin bozulmasıyla Derviş Eroğlu başkanlığındaki UBP-DP hükümetinde küçük ortak olarak yer aldı. 1998-2001 yılları arasında ana muhalefet görevini yürüten DP Mayıs 2001'de UBP ile tekrardan koalisyon ortaklığı yapmıştır. DP Annan Planını ortaya çıktığı ilk anda sert bir dille eleştirse de 2003 yılında Planı sunulduğu günden itibaren bir çözüm fırsatı olarak değerlendiren CTP ile koalisyon hükümeti kurmuş ve 2004 yılında yapılan referandumda Plana karşı tarafsız bir pozisyon takınarak tabanını serbest bırakmıştır. 2006 yerel seçimlerinin sonrasına kadar devam etti. Daha sonra CTP, yeni kurulan Özgür Parti ile hükümete gidince DP UBP'yle beraber meclisi boykot etti. Bu boykot 2009 başında sona erdi.

2009 seçiminde umduğunu bulamayan ve sadece 5 milletvekili çıkarabilen parti, 3 milletvekilini UBP'ye kaptırdıktan sonra toparlanmaya çalışmış, Nisan 2013'teki Lefkoşa yerel ara seçimlerinde parti oylarının çok üstünde olan %20 gibi bir oy oranıyla üçüncü parti olmuştur. Mayıs 2013'te, Ulusal Birlik Partisi'nin içerisindeki muhalif kanadın katılımıyla sandalye sayısı 9'a yükselen DP, tüzük kurultayı gerçekleştirerek "Demokrat Parti-Ulusal Güçler" adını aldı. DP, 28 Temmuz 2013 seçimlerine bu isimle katıldı

Toplumcu Demokrasi Partisi

Toplumcu Kurtuluş Partisi (TKP) 18 Mart 1976 tarihinde, iki ayrı muhalif Kurucu Meclis üyesi grubun (Alpay Durduran, Turgut Mustafa, Mustafa Akıncı, Fatma Sezer ve Ekrem Ural ile temsil edilen *Altılar* ve Fuat Veziroğlu, Burhan Nalbantoğlu ve İsmail Bozkurt tarafından temsil edilen *Özgürlük Grubu*) bir araya gelmesi ile kurulmuştur. TKP'nin kuruluşunda, ayrıca Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS)'nin da önemli katkısı olmuştur. TKP'nin ilk hükümet denemesi 19 Temmuz 1985 ile 2 Eylül 1986 tarihleri arasında 14 ay sürmüş ve o dönemde "Özal Paketi" olarak anılan ve TC hükümeti tarafından UBP – TKP koalisyon hükümetine dayatılmak istenen ekonomik programa karşı gösterdiği direnç, koalisyon ortağı Ulusal Birlik Partisi (UBP)'nin destek vermemesi üzerine koalisyon hükümetinden ayrılmıştır. Kendi tabirleriyle, "Türkiye hükümetleri tarafından çeşitli zamanlarda yapılan müdahalelere karşı Kıbrıs Türk toplumunun kendi kendini yönetmesi için mücadele veren TKP, dış müdahalelere karşı her zaman tepki göstermiş ve 1990 yılında yapılan Genel Seçimlere yönelik müdahaleler üzerine, Meclis'e katılmayı reddetmiştir". TKP, Aralık 1998 tarihinde yapılan genel seçimlerde oylarını artırmış (bkz. Ek-2) ve yedi milletvekiliği kazanarak (Ek-1) 30 Aralık 1998 ile 8 Haziran 2001 tarihleri arasında görev yapan UBP – TKP koalisyon hükümetinin kurucu ortağı olmuştur.

Kıbrıs sorunuyla ilgili konularda Denktaş'a yakın olan TKP, 1990'ların ortasından itibaren gündemi işgal etmeye başlayan Türkiye ile entegrasyon tezini reddetmiş ve bazı toprak tavizleri ile birlikte iki bölgeyi federasyonu desteklemiştir. Özellikle 2000 yılında banka krizinin yarattığı öfke ile oluşan muhalefet, gerekse dönemin Başbakan Yardımcısı olarak görev yapan TKP Başkanı Mustafa Akıncı'nın yine o dönem Türkiye'den atanan Güvenlik Kuvvetleri Komutanı Ali Nihat Özeyranlı ile (polis ve itfaiyenin sivil yönetime bağlanması konusu üzerine) yaşadığı kriz; TKP'nin çabalarını çözüm ve AB'ye yoğunlaştırmasına ön ayak olmuştur. 2003 yılında Kıbrıs Sosyalist Partisi (KSP), Birleşik Kıbrıs

Partisi (BKP) ve çeşitli sivil toplum örgütünün biraya gelmesiyle kurulan Barış ve Demokrasi Hareketi'nde (28 Haziran 2003) aktif rol üstlenen TKP, BDH'nın 18 Temmuz'da partileşmesi ile bu çatıda siyaset yapmıştır. İlerleyen yıllarda BDH'nın geleceğine yönelik oluşan fikir ayrılıkları sonucunda BDH listesinden milletvekilliği kazanan BKP başkanı İzzet İzcan ve TKP yöneticisi Hüseyin Angolemlilerine geri dönmüşlerdir. 2005 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine Hüseyin Angolemliler ile katılan TKP %1,2 oy alırken, bu seçimde BDH aday göstermemiştir. 3 Haziran 2007 tarihinde TKP ve BDH kendilerini feshedip Toplumcu Demokrasi Partisi'nin (TDP) oluşturmuşlar ve TDP ilk seçimlerinde (2009) %6.81 oy oranı alarak meclise 2 milletvekili göndermiştir. 28 Temmuz 2013 erken genel seçimlerinde alınan %7.8 oy oranı ile TDP, şuanda Meclis'te 2 milletvekili ile temsil edilmektedir. 2013 yılında TDP listesinden milletvekili seçilen kurucu başkan Mehmet Çakıcı 25 Kasım 2016'da Parti'den istifa etmiş ve 28 Kasım 2016'da eski TDP'lilerden oluşan bir grupla TKP'yi (TKP-Yeni-Güçler) yeniden kurmuştur.